

СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Київ
Видавництво “К.І.С. – Київ.Інформація.Сервіс”
2001

Словник-довідник Європейського Союзу.
Ред. Ю.Марченко. - К.: К.І.С., 2001. - 152 с.

Редактор-упорядник: Ю.Марченко

Переклад: В.Антошук, О.Марченко

Макет: О.Кириченко

Підписано до друку 25.05.2001. Формат 60 x 84 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура Аріал. Друк офсетний.

Зам. 81. Умов. друк. арк. 8.84. Наклад 3000 прим.

Видавництво “К.І.С.” 04080 Київ-80 а/с 1 тел. (044) 462-5269

www.vlada.kiev.ua

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ТОВ “Лайт-прінт”

Київ, вул.Шахтарська, 4а, тел. (044) 430-4619

This publication was produced with the financial support
from the Delegation of European Commission in Ukraine,
to Belarus and Moldova.

Дана публікація здійснена за фінансової підтримки

Представництва Європейської Комісії в Україні,

Білорусі та Молдові.

вул. Круглоуніверситетська, 10, Київ 01024

Тел. (044) 462-0010 www.delukr.cec.eu.int

© Європейська Комісія, 2001.

Зміст

Вступ	4
I. Європейський Союз	5
Країни-члени ЄС та розширення ЄС	7
Інституції Європейського Союзу	11
Глосарій основних термінів ЄС	17
Хронологія головних подій ЄС	77
Англо-український словник термінів та скорочень	105
Інформаційні ресурси ЄС в Інтернеті	117
II. Україна — Європейський Союз	125
Основні угоди та документи	127
Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу	129
Україна – ЄС. Хронологія головних подій	141
Проекти Тасіс в Україні	149
Представництво Європейської Комісії в Україні	151

Вступ

Європейський вибір України, проголошений від здобуття незалежності 1991 року, залишається стратегічним курсом нової держави. Для України рух в Європу — це утвердження демократії та вільної ринкової економіки.

Минули часи, коли міжнародні відносини були монополією дипломатів. Нині в сфері інтеграційних процесів — не лише фахові міжнародники, але й інші державні управлінці різних ланок, підприємці, науковці та аналітики, журналісти, громадські діячі та активісти неурядових організацій, студенти і навіть школярі. Саме для тих, кого цікавить тема “Україна – Європейський Союз” призначений наш словник-довідник. Його головна мета — допомогти зорієнтуватися в морі складних та нових для широкого загалу понять і термінів, дати напрямок для подальшого пошуку.

Перша частина присвячена Європейському Союзу як між-державному об’єднанню. Крім глосарія основних термінів вона містить короткі загальні відомості про інституції ЄС, хронологію головних подій та інформаційні ресурси в Інтернеті.

В другій частині вміщено відомості, які безпосередньо стосуються взаємовідносин України з Європейським Співтовариством.

Варто окремо зауважити, що в довіднику не розглядаються інші аспекти європейської інтеграції, такі, зокрема, як Рада Європи, НАТО тощо.

При укладанні довідника передовсім були використані матеріали сервера “Європа” (europa.eu.int), який ми в першу чергу рекомендуємо як інформаційне джерело. “Хронологічні розділи” ґрунтуються відповідно на книжці британського дослідника Тоді Філіпа “An Historical Introduction to the European Union” та інформації сайту Міністерства закордонних справ України (www.mfa.gov.ua).

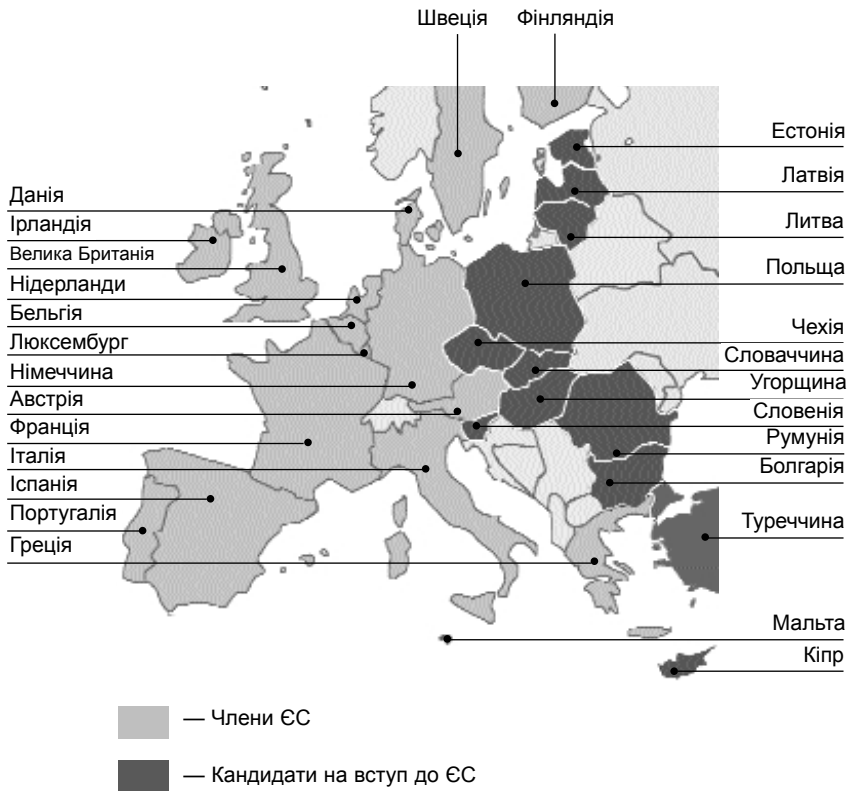
Крім того, багато корисних відомостей отримано на сайті Представництва Європейської Комісії в Україні (www.delukr.cec.eu.int). Всі бажаючі знайдуть там, зокрема, повні тексти основних угод між Україною та ЄС, відомості про проекти Тасіс в Україні, щомісячні випуски “Євробюлетеня”.

Зауваження та побажання просимо надсилати на адресу видавництва “Київ.Інформація.Сервіс”: umar@kis.kiev.ua.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Країни-члени ЄС та розширення ЄС

Країни-члени ЄС та розширення ЄС

Порівняльні відомості про країни ЄС, США, Японію та країни – кандидати на вступ до ЄС (1999 рік)

Країна	Площа тис. км ²	Населення, млн	Рівень ВВП, млрд. PPS*	ВВП на душу населення, PPS*	Рік вступу до ЄС	Рік вступу до Єврозони
Австрія	84	8.1	189	23300	1995	1999
Бельгія	31	10.2	239	23400	1951	1999
Болгарія	111	8.2		4700		
В. Британія	244	59.6	1280	21500	1973	
Греція	132	10.5	149	14100	1981	2001
Данія	43	5.3	133	24900	1973	
Естонія	45	1.4		7700		
Ірландія	70	3.7	87	23000	1973	1999
Іспанія	505	39.4	681	17300	1986	1999
Італія	301	57.6	1207	20900	1951	1999
Кіпр	9	0.8		17100		
Латвія	65	2.4		5800		
Литва	65	3.7		6200		
Люксембург	3	0.4	16	37700	1951	1999
Мальта	0,315	0.4		8800 EUR		
Нідерланди	41	15.8	375	23600	1951	1999
Німеччина	357	82.2	1857	22600	1951	1999
Польща	313	38.7		7700		
Португалія	92	10.0	157	15800	1986	1999
Румунія	238	22.5		5700		
Словаччина	49	5.4		9800		
Словенія	20	2.0		15000		
Туреччина	775	63.9		5900		
Угорщина	93	10.0		10700		
Фінляндія	337	5.2	113	21800	1995	1999
Франція	544	59.1	1263	21300	1951	1999
Чехія	79	10.3		12500		
Швеція	411	8.9	191	21500	1995	
ЄС в цілому (15 країн)	3191	376.4	7,937	21100		
США	9373	271.6	8146	30000		
Японія	378	126.5	2979	23600		

*PPS = Purchasing power standard – умовна одиниця, яка відповідає вартості ідентичного обсягу товарів та послуг в кожній країні

1 PPS = BEF 39.25; DKK 2.09; GRD 251.67; ESP 134.07; FRF 6.86; IRP 0.78; LIT 1756.33; LUF 42.43; NLG 2.27; ATS 14.59; PTE 136.67; FIM 6.47; SEK 10.55; GBP 0.71

Інституції Європейського Союзу

Європейський Союз

Європейські співтовариства

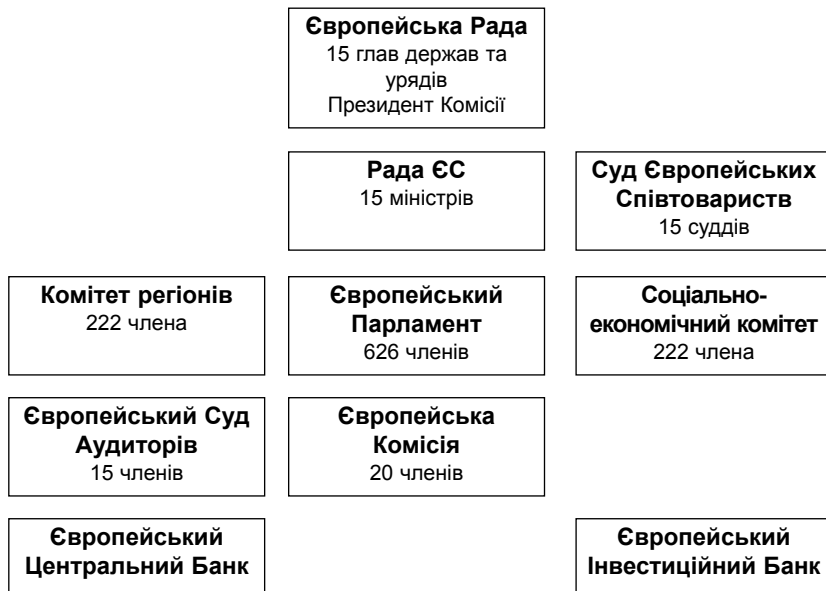
- Митні угоди та спільний ринок
- Сільськогосподарська політика
- Структурна політика
- Торгівельна політика
- Громадянство ЄС
- Освіта та культура
- Загальноєвропейські мережі
- Захист прав споживачів
- Охорона здоров'я
- Дослідження та охорона довкілля
- Соціальна політика
- Іміграційна політика
- Зовнішні кордони
- Надання притулку

Спільна зовнішня політика та політика безпеки

- Зовнішня політика**
- Співпраця, спільна політика та підходи
 - Підтримка миру
 - Права людини
 - Демократія
 - Допомога іншим країнам
- Політика безпеки:**
- Західноєвропейський Союз
 - Роззброєння
 - Фінансові аспекти оборони

Співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ

- Співробітництво керівних юридичних установ
- Співпраця комісій
- Протистояння расизму та ксенофобії
- Боротьба з наркотиками та торгівлею зброєю
- Боротьба з організованою злочинністю
- Боротьба з тероризмом

	Голосування в Раді Міністрів		% від населення ЄС	Членів Комісії
	Вагомість голосу	%		
Німеччина	10	11.36	21.96	2
Франція	10	11.36	15.63	2
Італія	10	11.36	15.39	2
Велика Британія	10	11.36	15.75	2
Іспанія	8	9.09	10.53	2
Бельгія	5	5.68	2.72	1
Греція	5	5.68	2.81	1
Нідерланди	5	5.68	4.16	1
Португалія	5	5.68	2.66	1
Австрія	4	4.54	2.16	1
Швеція	4	4.54	2.37	1
Данія	3	3.41	1.41	1
Ірландія	3	3.41	0.97	1
Фінляндія	3	3.41	1.37	1
Люксембург	2	2.27	0.11	1

Європейський Парламент

Президент

14 Віце-Президентів

5 квесторів

Група Європейської народної партії
та Європейських демократів

Група партії
Європейських соціалістів

Група Європейської
ліберальної, демократичної
та реформістської партії

Група Зелені /
Європейський вільний
альянс

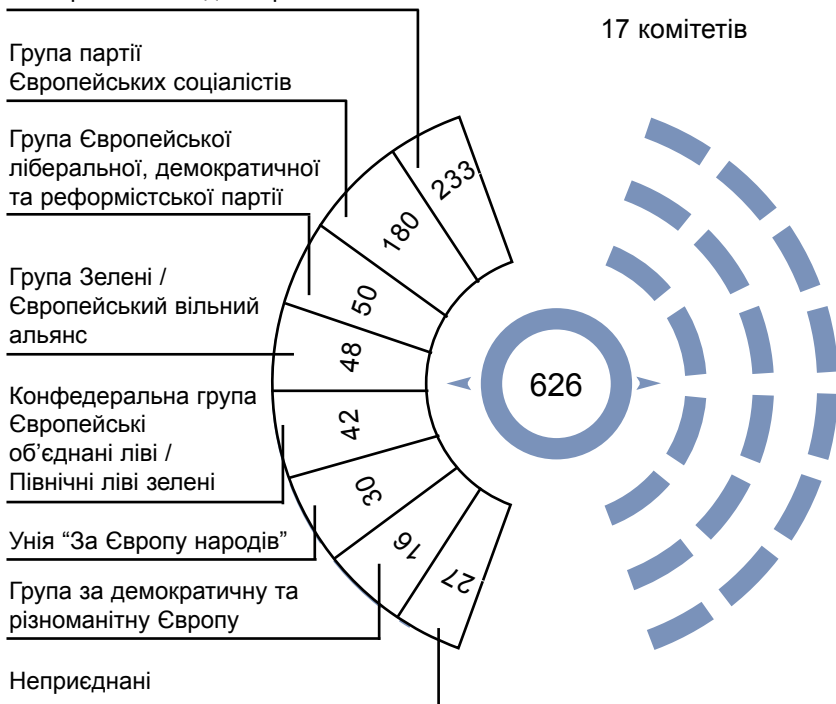
Конфедеральна група
Європейські
об'єднані ліві /
Північні ліві зелені

Унія "За Європу народів"

Група за демократичну та
різноманітну Європу

Неприєднані

17 комітетів

станом на вересень 1999

21	25	87	25	16	15	64	87	6	31	99	25	16	87	22
Австрія	Бельгія	В. Британія	Греція	Данія	Ірландія	Іспанія	Італія	Люксембург	Нідерланди	Німеччина	Португалія	Фінляндія	Франція	Швеція

Комітети Європейського Парламенту

1. З закордонних справ, прав людини, спільної політики в галузі безпеки та оборони
2. Бюджет
3. Бюджетний контроль
4. Свободи та права громадян, правосуддя та внутрішні справи
5. Економічні та валютні справи
6. Законодавство та внутрішній ринок
7. Промисловість, зовнішня торгівля, дослідження та енергетика
8. Зайнятість та соціальні справи
9. Довкілля, охорона здоров'я та захист прав споживачів
10. Сільське господарство та розвиток
11. Риболовство
12. Регіональна політика, транспорт та туризм
13. Культура, молодь, освіта, мас-медіа та спорт
14. Розвиток та кооперація
15. Конституційні справи
16. Права жінок та рівні можливості
17. Петиції

Глосарій основних термінів ЄС

Агентство здійснення заходів інтервенційного характеру

орган, створений у рамках *спільної сільськогосподарської політики*: здійснює закупівлю продукції, коли ринкові ціни падають нижче від погоджених цін *втручання (інтервенційних цін)*.

Аденауер, Конрад (1876-1967)

німецький політик, співзасновник партії ХДС. Із 1949 року – канцлер ФРН. Доклав багато зусиль до прийняття ФРН до Ради Європи (1950) та НАТО (1955). У 1951-55 рр., як міністр закордонних справ, добився для ФРН статусу країни-засновниці у всіх трьох Європейських Спільнотах. Дотримувався федералістичних поглядів на майбутній устрій інтегрованої Європи.

Амстердамська угода

є результатом Міжурядової конференції, яка розпочала свою роботу під час засідання Європейської Ради в Турині 29 березня 1996 р. Угоду було ухвалено на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. її підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти країн-членів. Набрала чинності 1 травня 1999 р. (перший день другого місяця після ратифікації останньою з країн-членів ЄС) після ратифікації її всіма країнами-членами згідно з власними конституційними вимогами.

З юридичної точки зору Угода доповнює відповідні положення *Угоди про ЄС*, угод про створення Європейських співтовариств та інших відповідних актів. Амстердамська угода не замінює інші угоди – вона, радше, стоїть в одному ряду з ними.

Апроксимація

Процес скасування небажаних або непотрібних відмінностей у національному законодавстві у контексті спільного ринку.

Архітектура Європи

Означає різноманітні організації, установи, об'єднання та традиційні відносини, що утворюють Європейський простір, у якому країни-члени працюють разом над вирішенням проблем, що відповідають спільним інтересам.

Основи цієї архітектури було визначено в *Угоді про Європейський Союз*, яка заклала підвалини трьох складових (“стовпів”): Європейське Співтовариство (перший “стовп”), спільна зовнішня політика та політика безпеки (другий “стовп”) та співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ (третій “стовп”). Питаннями, що відносяться до другої та третьої складових, опікуються установи Співдружності (Європейська Рада, Комісія, Європейський Парламент тощо), застосовуючи при цьому міжурядові процедури.

Аудіовізуальна EUREKA

програма, ініціатором якої виступив *Франсуа Міттеран* під час Європейського Форуму на о. Родос у 1988 р. Головною метою програми було прискорення робіт над телебаченням HDTV, а також – формування потужного європейського аудіовізуального ринку, щоб запобігти американізації мас-медіа. У Страсбурзі було створено Європейський наглядний центр аудіовізуальних медіа.

Бар, Раймон

французький політик і фінансовий експерт. Перебуваючи на посаді віце-президента Єврокомісії, керував підготовкою так званого “Меморандуму Бара” (1969), у якому йшлося про підтримку країн-членів, що мають труднощі з утриманням курсу своєї валюти. Головними засадами цього документу стали: співпраця країн-членів у валютній сфері; фінансова допомога країнам, які мають валютні проблеми; економічна конвергенція як база для подальшої фінансової співпраці. Р.Бар належить до групи творців європейського валютно-господарського союзу.

Байєн, Йоган

нідерландський політик. 1955 року як міністр закордонних справ Нідерландів представив ініціативу країн Бенілюксу щодо утворення економічного союзу країн Західної Європи. Меморандум з цього питання відомий як “план Байєна”.

Білі книги Європейської Комісії

Ці документи містять пропозиції щодо діяльності Співтовариства. Це опрацьовані офіційними службами конкретні напрямки політики. У деяких випадках цим документам передують публікації так званих “Зелених

книг”, мета яких – покласти початок консультативному процесу на європейському рівні. Прикладами можуть бути “Білі книги” на теми: завершення формування спільного ринку, зростання, конкурентоспроможність та зайнятість, а також з питань зближення законодавства асоційованих держав Центральної та Східної Європи у сферах, що мають відношення до спільного ринку. Якщо Рада схвально оцінить “Білі книги”, то вони можуть стати програмою дій Союзу у відповідній сфері.

Блакитна Європа

Назва європейської політики у галузі риболовлі, складова спільної сільськогосподарської політики.

Бріан, Арістід (1862-1932)

франц. політик, кілька разів був прем'єром та міністром закордонних справ Франції. Лауреат Нобелівської премії Миру (разом з О.Чемберленом та Г.Штресеманом). Вважається одним з “батьків європейської інтеграції”. Був прихильником “Федеративної Європи”, концепцію якої запропонував Лізі Націй 1929 року. У документі, званому “меморандумом Бріана”, пропонував створення “тривалих урядів солідарності на базі міжнародних угод”. 20 тис. км. нових кордонів, що виникли в Європі внаслідок Версальського миру, вважав негативним явищем. Вважав, що у федеративній Європі держави-члени мають зберігати свій суверенітет і повну політичну незалежність, однак слід забезпечити вільне переміщення товарів, капіталів та осіб. Однак Ліга Націй відхилила тоді “Меморандум Бріана”.

Бюджет ЄС

Всі надходження ЄС та його видатки включаються до бюджету Співтовариства на основі щорічних прогнозів. Втім, винятком з цього правила є покриття операційних витрат, пов'язаних з реалізацією положень Розділів V та VI Угоди про ЄС, яке може здійснюватися за рахунок країн-членів. У 1998 р. загальний бюджет Співтовариства складав 91 млрд. євро. В основі бюджету Співтовариства покладено кілька принципів, зокрема:

- принцип об'єднання (всі надходження і видатки зводяться разом у єдиному документі);

- принцип річного періоду (операції бюджету стосуються бюджетного року);
- принцип збалансованості (видатки не повинні перевищувати надходження).

Комісія направляє попередній проект бюджету до Ради, яка разом з Європейським Парламентом наділена бюджетними повноваженнями. Від характеру витрат залежить, яка з цих двох установ визначатиме долю тієї чи іншої статті. Проте бюджет в цілому затверджується або відхиляється Європейським Парламентом.

В рамках реформ, запропонованих Комісією в липні 1997 р. у Програмі 2000, передбачається, що країни-члени ЄС приймуть нову фінансову перспективу, яка визначатиме зростання бюджету ЄС на період 2000-2006 рр.

Спершу бюджет формувався за рахунок внесків країн-членів, а після 1975 р. – за рахунок системи власних ресурсів ЄС. Проте цей факт не був офіційно визнаний, доки не було підписано Угоду про Європейський Союз. Надходження до бюджету формуються з декількох джерел: податки на продукти харчування, що імпортуються до ЄС; митні збори на імпорт несільськогосподарської продукції; частка податку на додану вартість (ПДВ), що стягується на національному рівні в країнах-членах ЄС; внески країн-членів відповідно до їхньої частки у спільному ВВП ЄС. Внески за рахунок ПДВ складають понад половину всіх надходжень ЄС. Європейське співтовариство вугілля і сталі має окреме джерело надходжень коштів завдяки стягуванню прямого податку на вугільні та сталеплавильні підприємства ЄС. ЄС не може запозичувати гроші або накопичувати дефіцит: бюджет приймається щорічно, і він має бути збалансованим. З 1993 р. встановлено верхні межі витрат по всіх статтях на період до 1999 р.

Гармонізація

Процес координації національної політики та стандартів різних країн, але у дещо більш обмежений спосіб, ніж передбачає *апроксимація*.

Генеральні директорати

Головні адміністративні підрозділи Комісії. Вони виконують або забезпечують виконання країнами-

членами політики ЄС, здійснюють управління виділенням коштів з бюджету на різні стратегічні напрямки.

Гімн Європи

Слова твору Міллера “Ода радості”, покладені на музику фіналу Дев’ятої симфонії Бетховена; виконується під час урочистих подій.

Громадянство Європейського Союзу

визначається наявністю громадянства однієї з його країн-членів. Іншими словами, будь-який громадянин країни-члена ЄС вважається громадянином Союзу. Окрім прав та обов’язків, визначених в Угоді про ЄС, громадянство Союзу означає чотири спеціальні права:

- свобода пересування та проживання будь-де на території країн-членів Союзу;
- право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до місцевих органів управління та до Європейського Парламенту в країні проживання;
- дипломатичний та консульський захист з боку органів будь-якої країни-члена ЄС під час перебування особи в країні, яка не є членом ЄС, і де немає представництва країни, громадянином якої є ця особа;
- право подання петиції або апеляції Європейському Омбудсмену.

Запровадження громадянства ЄС, звичайно, не означає відміну поняття національного громадянства – воно доповнює його. Це дає пересічному громадянину відчутніше усвідомлення причетності до Європейського Союзу.

Де Гаспері, Альчіде (1881-1954)

італійський політик. 1927 р. був арештований фашистами, звільнений після втручання папи Пія IX. Творець італійського демохристиянського руху. У період 1946-53 кілька разів був прем’єром Італії. Був прихильником федералістичної концепції європейської інтеграції, разом з Ж.Моне, Р.Шуманом, Л.Ерхардом. Багатьма істориками вважається одним з “батьків” європейської інтеграції.

Де Голь, Шарль (1890-1970)

франц. державний діяч, бригадний генерал. На початку II світової війни командував танковою дивізією, потім був

призначений заступником військового міністра. Після капітуляції Франції виїхав до Британії, де виступив по радіо із закликом до продовження збройної боротьби проти Гітлера. Створив організацію "Вільна Франція". Після вторгнення союзників у Нормандії очолив франц. тимчасовий уряд; у січні 1946 р. подав у відставку, але 1959 року був обраний Президентом. З 1969 року – на пенсії. Був прихильником "Європи вітчизн", згідно з "планом Фуше" (1961). Чільний представник конфедераційної течії в європейській інтеграції. Двічі, в 1963 та 1967 р.р., використовував "вето" проти прийняття Великої Британії до ЄЕС. Намагався протистояти зростанню впливу США в Європі.

Делор, Жак (1925 р.н.)

франц. політик, автор т. зв. теорії *Європи "концентричних кіл"* в європейській інтеграції. Був головою Єврокомісії в 1985-95 рр., до того – міністром економіки й фінансів Франції. 1987 р. запропонував т. зв. "пакет Делора", що окреслював можливості подальшої інтеграції. У 1989 р. на Мадридському саміті Європейської Ради було прийнято т. зв. "пакет Делора-2" про валютний та господарський союз. Цей "пакет" передбачав створення Європейського валютного інституту та Європейського Центрального Банку.

День Європи

Від 1985 року за рішенням Європейської Ради країнами Євросоюзу відзначається день оголошення інтеграційного "*плану Шумана*" – 9 травня.

Директива ЄС

тип законодавчого акту Європейської спільноти. Директива зобов'язує державу-члена взяти певних заходів, спрямованих на досягнення окреслених у ній цілей. У директиві також визначається термін досягнення цілі. Директиви часто використовуються з метою узгодження законодавств країн-членів, даючи можливість вибору способів та інструментів, які б забезпечували, після певного періоду часу, застосування однорідних юридичних норм.

Доробок Співтовариства

законодавчий доробок Європейської спільноти. Цей термін охоплює всю "правову спадщину" Євросоюзу, всі

норми й правові засади, що містяться в угодах, правових актах Спільноти та судових рішеннях. Особливе значення має для країн, що збираються вступати до ЄС: вони зобов'язані прийняти їх цілком і повністю до моменту набуття статусу країни-члена ЄС. Маастрихтська угода зобов'язує країни-члени дотримуватися усіх прийнятих норм і застосовувати їх заради зміцнення Євроспільноти. Ця сукупність єдиних прав та зобов'язань, які є обов'язкові до виконання для всіх країн-членів ЄС постійно змінюється і охоплює такі аспекти:

- зміст, принципи та політичні цілі угод;
- законодавство, прийняте з метою реалізації угод та забезпечення бази для діяльності ЄС;
- прийняті Союзом декларації та резолюції;
- заходи, пов'язані зі спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки;
- заходи у сфері юстиції та внутрішніх справ;
- міжнародні угоди, укладені Співтовариством, а також угоди, укладені країнами-членами між собою у сфері діяльності Союзу.

Таким чином, доробок Співтовариства охоплює не лише закони Співтовариства у вузькому розумінні, але й усі акти, прийняті в рамках другої та третьої складових ("стовпів") Європейського Союзу, і, перш за все, визначені в угодах спільні цілі.

Перш ніж вступити до Європейського Союзу, країни-заявники повинні прийняти доробок Співтовариства. Винятки можливі лише за виняткових обставин, і їхня сфера обмежена. Союз сповнений рішучості зберігати доробок Співтовариства у його цілісності і розвивати його далі.

При підготовці до вступу до ЄС нових країн-членів Комісія разом з країнами-заявниками розглядає питання про те, наскільки законодавство цих країн відповідає цілям, угодам та політиці Співтовариства.

Економічний та монетарний (валютний) союз

це процес гармонізації економічної та монетарної політики країн-членів Союзу з метою запровадження єдиної валюти. Він був предметом обговорення однієї з двох Міжурядових

конференцій, проведених у грудні 1990 р. В Угоді про ЄС передбачається досягнення союзу у три етапи:

- перший етап (1.07.90 – 21.12.93): вільний рух капіталу між країнами-членами ЄС, тісніша координація економічної політики та співпраця між центральними банками;
- другий етап (1.01.94 – 31. 12. 98): конвергенція (зближення) економічної та монетарної політики країн-членів (з метою забезпечення стабільності цін та систем державних фінансів);
- третій етап (з 1.01.99): створення Європейського Центрального Банку, визначення обмінних курсів та запровадження єдиної валюти.

Від початку третього етапу економічного та монетарного союзу 1 січня 1999 р. в ньому брали участь одинадцять країн. Чотири країни-члени ЄС не погодились прийняти єдину валюту або тому, що вони так вирішили – згідно з протоколами-додатками до Угоди про ЄС, що дають їм таке право (Велика Британія та Данія), – або тому, що їм не вдалося виконати критерії конвергенції, визначені *Маастрихтською угодою* (Греція та Швеція). Греція приєдналася з 1 січня 2001 року.

Європа “різних швидкостей”

термін, що вперше з’явився в “звіті Тіндемманса” (1975), характеризує ситуацію, коли не всі держави-члени можуть або хочуть в однаковому темпі просуватися до інтеграції в певній сфері. Однак при цьому стають необхідними певні заходи, спрямовані на погодження інтересів різних груп держав.

Загалом положення “звіту Тіндемманса” були відхилені, однак при запровадженні європейського механізму обмінних валютних курсів (наприкінці 1970-х рр.) допущено можливість “різних швидкостей” у рамках *Європейської монетарної (валютної) системи*.

Європа a la carte

“Меню” стратегії розвитку Європейських країн

модель європейської інтеграції, за якою держави самі обирають, чи брати участь у певній конкретній інтеграційній ініціативі, чи ні. Такої моделі дотримувався, напр., британський уряд, використовуючи так зване *opt-out* щодо положень “Соціального пакету” Маастрихтської угоди. Цей термін відобра-

жає ідею неоднакового методу інтеграції, який дозволяє країнам-членам вибирати стратегії “як з меню” і включатися у їх реалізацію. Ця модель може становити загрозу всьому процесу європейської інтеграції, отже має бути хоча б мінімальна кількість спільних цілей країн-членів ЄС. Інша назва – модель “змінної геометрії” євроінтеграції.

Європа жінок

сукупність дій інституцій Європейської Спільноти, які стосуються ролі й місця жінок у процесах євроінтеграції. Такі дії можна поділити на три етапи. Початком процесу стали відповідні положення Римської угоди, які зобов'язували держави-члени запровадити однакову оплату жінок і чоловіків за однакову працю. Далі, у 1982-85 рр., була програма Єврокомісії “Рівність для жінок”, яка мала за мету усунення правових бар'єрів в окремих країнах-членах. Другий етап (1986-90) передбачав запровадження механізмів захисту жінок від соціальних загроз, що їх несе швидкий розвиток технології та спричинені ним суспільні зміни. Третій етап розпочала програма “Нові можливості для жінок” (1991), фінансована Європейським соціальним фондом, яка передбачає професійну перепідготовку жінок, аби вони могли повернутися на ринок праці після перерви через виховання дітей тощо. У рамках Маастріхтської угоди також був підписаний пакет соціальних домовленостей, які передбачають рівні права жінок та чоловіків у працевлаштування та оплати праці, можливостей кар'єри тощо.

Європа концентричних кіл

концепція євроінтеграції, запропонована *Жаком Делором* у січні 1989 р. Передбачає дедалі вищий рівень інтеграції у напрямку “центру” Євроспільноти, що ним мали б бути країни ЄС після створення політичного союзу, спільного ринку та господарчого й валютного союзу. Далі йшли б країни *Європейської асоціації вільної торгівлі*, наближені до ЄС у господарському та правовому плані. Зовнішнє, щодо них, коло мали б утворювати країни, асоційовані з ЄС, які в майбутньому претендують на членство. Четверте, найширше коло – це країни-члени ОБСЄ, як спільного простору європейського співробітництва.

Європа народів

термін походить від назви “Комітету за Європу народів”, створеного 1984 року на засіданні Європейської Ради в Фонтенбло. Цей комітет підготував два звіти (1985, 1986), в яких запропонував, зокрема, створення кількох європейських інституцій (напр., єврогромадянства, європейського омбудсмена та ін.), які увійшли до Маастріхтської угоди. Про потребу наближення загальноєвропейських структур до простих громадян говорилося ще в “звіті Тіндеманса” (1975), звідки й узятий термін “Європа народів”. Суттєвий крок до Європи народів було зроблено в Маастрихті, де було дозволено кожному громадянину, який проживає не в своїй державі, голосувати і бути обраним на муніципальних та європейських виборах.

Європа регіонів

цей термін означає концепцію, яка цілковито протистоїть централістичній концепції творення загальноєвропейських інституцій і передбачає активну участь регіонів країн Європи у владних функціях Євросоюзу. Значне зростання регіоналізму та децентралізаційних тенденцій було характерне для 1980-х рр. Особливо активними на європейському рівні були федеральні землі Німеччини та автономні провінції Іспанії. Положення Європейського Акту їх не повністю задовольняли, тому в Маастрихтській угоді передбачено утворення Комітету регіонів як дорадчого органу.

Європейська асоціація вільної торгівлі

Створена 1960 року для запобігання економічній дискримінації шляхом усунення торговельних бар'єрів. Після утворення 1994 року спільного Європейського економічного простору та збільшення країн-членів ЄС її значення знизилось. Нині в її складі – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Європейська грошова одиниця. Екю – євро.

Грошова одиниця Екю запроваджена в 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи з метою підтримки механізму обмінних курсів. В її основу було покладено зважений кошик валют. З 1 січня 1999 року запроваджено євро за курсом 1 екю=1 євро. Готівковий обіг євро

– з 1 січня 2002 року. Назву євро було узгоджено 15-16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Європейська Комісія

Орган, наділений повноваженнями ініціативи, реалізації, управління та контролю. Він стежить за виконанням Угод та забезпеченням інтересів Співтовариства. Комісія складається з двадцяти незалежних членів (по два від Франції, Німеччини, Італії, Іспанії та Об'єднаного Королівства і по одному від інших країн-членів), включно Президента та двох віце-президентів. Комісія призначається на п'ятирічний термін за угодою між країнами-членами, але перш ніж члени Комісії дадуть клятву, рішення про її призначення має бути проголосоване Європейським Парламентом, якому вона підзвітна. Членам Комісії допомагає адміністрація, до якої входять генеральний директорат та спеціалізовані управління, що працюють переважно у Брюсселі та Люксембурзі. Нова Комісія, п'ятирічний термін діяльності якої розпочався 23 січня 2000 р. (і триватиме до 22 січня 2005 р.), ініціювала реформування цієї установи з метою модернізувати її методи та порядок роботи і забезпечити дійсно колегіальний процес ухвалення рішень завдяки делегуванню великої кількості повноважень установам, що займаються питаннями у конкретних сферах (напр., регіональна політика). Важливість здійснюваної Комісією реформи відображено у «Білій книзі», що вийшла 1 березня 2000 р.

Європейська Конституція

такий правовий акт досі не ухвалений, дискусії щодо доцільності створення Євроконституції тривають у Європарламенті. Європейська Конституція стала б кінцевою ланкою європейської інтеграції, увінчала б багаторічні зусилля, спрямовані на утвердження Євросоюзу.

Європейська Конференція

була створена з метою забезпечення бази для процесу розширення ЄС упродовж наступних кількох років завдяки об'єднанню зусиль країн-членів та країн, які прагнуть вступити до ЄС. Це багатосторонній форум для політичних консультацій з питань, що становлять загальний інтерес, зокрема у таких сферах:

- спільна зовнішня політика та політика безпеки;
- юстиція та внутрішні справи;
- економіка та регіональна співпраця.

Європейську Конференцію було започатковано на засіданні Європейської Ради в Люксембурзі у грудні 1997 р. за ініціативою Франції Європейська Конференція скликається раз на рік на рівні глав держав або урядів за участю Президента Комісії і раз на рік на рівні міністрів закордонних справ. Головує на засіданні та країна, яка обіймає посаду Президента Ради Європейського Союзу.

Європейська монетарна (валютна) система

запроваджена 1979 р., об'єднала валюти держав-учасниць через механізм валютних курсів, який мав згладжувати коливання курсів, початковий етап економічного та монетарного союзу.

Європейська політична співпраця

запроваджена у 1970 р. як засіб координації зовнішньої політики країн-членів та розробки спільної зовнішньополітичної позиції шляхом проведення регулярних консультацій. Офіційно визнана в Єдиному Європейському Акті; в Угоді про Європейський Союз замінено на *спільну зовнішню політику та політику безпеки*.

Європейська Рада

Цей термін означає регулярні зустрічі глав держав або урядів країн-членів Європейського Союзу. Європейську Раду було засновано згідно з комюніке, прийнятому у грудні 1974 р. на закритті Паризького саміту, а її перше засідання відбулося в 1975 р. (в Дубліні, 10-11 березня). До того часу, з 1961 по 1974 рр., проводилися Європейські Конференції на вищому рівні. Існування Ради було юридично визнане у Єдиному Європейському Акті, а її офіційний статус було підтверджено в Угоді про Європейський Союз. Європейська Рада скликається щонайменше двічі на рік (до 1986 р. – тричі на рік). Президент Європейської Комісії бере участь у її засіданнях як повноправний учасник. Завдання Ради – дати Європейському Союзу поштовх до подальшого розвитку і визначити основні напрямки політики Союзу. В

Угоді про Європейський Союз на неї покладено пряму відповідальність за “стовпи” спільної зовнішньої політики та політики безпеки, а також політики ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Європейська система центральних банків

До її складу входять Європейський Центральний Банк та національні центральні банки держав-членів ЄС. Серед головних завдань:

- визначення валютної політики ЄС;
- операції з іноземними валютами;
- управління валютними резервами.

Європейська стратегічна програма досліджень у сфері інформаційних технологій

Важлива ініціатива, започаткована у 1984 р. з метою сприяння і посилення міжнаціональної співпраці у сфері науки і інформаційних технологій шляхом фінансування спільних проектів.

Європейське агентство з координації досліджень

Відповідає за спонсорські проекти в рамках Європейської програми дослідження та розвитку високих технологій, яка включає й неєвропейські країни.

Європейське Економічне Співтовариство

Засноване в 1957 р. з метою створення спільного ринку; після 1967 р. цей термін також часто вживався, коли йшлося про спільну діяльність ЄС. Згідно з *Угодою про Європейський Союз* назву було змінено на Європейське Співтовариство.

Європейське космічне агентство

Засноване в 1975 році з метою координації космічних досліджень та технологій в мирних цілях.

Європейське співтовариство вугілля і сталі

Засноване у 1951 р. з метою формування спільного ринку вугілля і сталі. Перша європейська організація, створена за наднаціональним принципом і наділена значними повноваженнями щодо національних урядів та підприємств.

Європейське співтовариство з атомної енергії

Засноване Римською угодою об'єднання сприяє розвитку та дослідженням атомної енергетики, створенню спільного ринку ядерного пального, контролю за ядерними виробництвами та розвитку атомних технологій в мирних цілях в рамках єдиних стандартів безпеки, а також з метою широкого комерційного використання атомного палива та енергії.

Європейське управління боротьби з наркотиками

Створене в 1994 р. з метою сприяння контролю за незаконними операціями з наркотичними речовинами.

Європейський Банк Реконструкції та Розвитку

Створений у 1991 р. з метою надання фінансової допомоги країнам Східної Європи, де встановилися демократичні форми правління і які прийняли стратегію переходу до ринкової економіки.

Європейський економічний простір

Угода 1991 р. між ЄС та *Європейською Асоціацією вільної торгівлі* про створення об'єднаної зони вільної торгівлі в усіх галузях крім сільського господарства. Нині – це спільний ринок товарів, послуг, капіталів та робочої сили, не обмежений державними кордонами.

Європейський Інвестиційний Банк

Заснований у 1957 р. з метою фінансування капітальних інвестицій, які сприятимуть розвитку ЄС. Хоча країни-члени вносять капітал за передплатою, проте більшу частину своїх коштів банк запозичує на міжнародних ринках капіталу. Його основні завдання – надання допомоги менш розвинутим регіонам, модернізація економіки ЄС та підтримка великих проектів, здійснюваних більш ніж однією країною-членом ЄС.

Європейський Інвестиційний Фонд

Ініціатива 1992 р., покликана сприяти заходам боротьби з економічною депресією шляхом фінансування транс-національних проектів у сфері інфраструктури.

Європейський Конгрес

відбувся у травні 1948 року в Гаазі. В ньому брали участь близько 800 політиків, учених, економістів та юристів з більшості західноєвропейських країн. Почесним головою конгресу став сер Вінстон Черчіль. Можна умовно вважати Європейський Конгрес моментом народження Європейського руху, який формально розпочався в листопаді 1948 року. Почесними головами Руху стали *В.Черчілл*, *А. де Гаспері*, *П.Г.Спаак*. Організатором Конгресу був Міжнародний комітет об'єднаних рухів Європи. Під час дискусій делегати визнали принципи "наднаціональності": потребу поступитися частиною державного суверенітету на користь спільних інституцій. Конгрес прийняв "Звернення до європейців", в якому закликав створити об'єднану Європу із вільним обміном думок, осіб і товарів. Закликано також створити Європейські Законодавчі Збори, Європейський Суд та ухвалити Хартію прав людини. Рішення Європейського Конгресу стали базою для утворення Ради Європи (1949), а пізніше – інших загальноєвропейських інституцій. 1998 року, на ознаменування 50-річчя Європейського Конгресу, відбувся ювілейний Євроконгрес, який прийняв нове "Звернення до європейців".

Європейський монетарний (валютний) інститут

заснований згідно з Угодою про Європейський Союз; розпочав свою діяльність наприкінці 1993 р. з метою подальшого зміцнення економічного і монетарного співробітництва і підготовки до заключного етапу формування Економічного та монетарного (валютного) союзу. В 1998 році на його основі створено *Європейський Центральний Банк*.

Європейський Парламент

це асамблея представників 370 мільйонів громадян Союзу. Починаючи з 1979 р., він обирається прямим загальним голосуванням, і сьогодні 626 місць Європарламенту розподілено між країнами-членами відповідно до чисельності населення. Парламент виконує такі основні функції:

- розглядає пропозиції Комісії і, разом з Радою, бере участь у законодавчому процесі, у деяких випадках як законотворчий орган через численні процедури (проце-

дура спільного прийняття рішень, процедура співпраці, узгодження, консультативний висновок тощо);

- здійснює контроль за діяльністю Союзу шляхом підтвердження призначень Комісії (та завдяки наявності права висловлювати їй вотум недовіри), а також шляхом направлення письмових та усних запитів до Комісії та Ради;
- разом з Радою має бюджетні повноваження щодо голосування з питань прийняття річного бюджету (оскільки підпис Президента Парламенту є необхідною умовою для набрання чинності бюджету) та нагляду за його виконанням.

Європарламент також призначає Омбудсмана, уповноваженого розглядати скарги, що надходять від громадян Союзу з приводу порушень в діяльності інституцій та органів Співтовариства. І, нарешті, Парламент може створювати тимчасові комітети з розслідування, чії повноваження не обмежуються вивченням діяльності інституцій Співтовариства, а поширюється на діяльність країн-членів з впровадження політики Співтовариства.

Європейський паспорт

запроваджений у 1985 р. документ стандартного зразка.

Європейський соціальний фонд

заснований у 1960 р. як один із *структурних фондів* з метою надання фінансової допомоги для розвитку можливостей зайнятості населення. З 1973 р. основна його діяльність спрямована здебільшого на перепідготовку кадрів, працевлаштування та професійно-технічне навчання молоді.

Європейський Союз

об'єднує 15 країн Західної Європи, які шляхом створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики і діяльності мають на меті сприяти економічній і соціальній інтеграції, а також солідарності держав-членів ЄС.

Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві

обслуговує деякі фінансові вимоги *спільної сільськогосподарської політики*. Надає підтримку в реструктуризації

та модернізації сільського господарства і забезпечує єдину структуру гарантованих цін.

Європейський фонд регіонального розвитку

заснований у 1975 р. як один із структурних фондів і центральний елемент регіональної політики. Фінансує програми розвитку найбідніших регіонів в країнах-членах з метою підняти їх рівень до середньоевропейського. Найбільший структурний фонд ЄС за обсягом фінансування.

Європейський фонд розвитку

створений у 1963 р. згідно з *Конвенцією Яунде* з метою надання грантів Країнам Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів для програм та проектів розвитку.

Європейський Центральний Банк

Почав діяти 30 червня 1998 р. 1 січня 1999 р. він взяв на себе повноваження щодо реалізації *Європейської монетарної (валютної) політики*, як вона визначена у *Європейській системі центральних банків*. Керівні органи ЄЦБ (Керівна рада та Виконавча рада) координують діяльність Європейської системи центральних банків, завдання якої – управління грошима в обігу, здійснення валютних операцій, управління валютними резервами країн-членів та їх збереження, а також забезпечення належного функціонування платіжних систем. Європейський Центральний Банк став наступником *Європейського монетарного (валютного) інституту*.

Європейські співтовариства

Колективний орган, який виник у 1967 р. внаслідок злиття адміністративного апарату Європейського співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського економічного співтовариства.

Європейські угоди

Договори про асоційоване членство між ЄС та країнами Центральної та Східної Європи, укладені після 1991 р. Вони передбачають можливість повноправної участі цих країн в європейській інтеграції в галузі політики та економіки, зокрема, створення впродовж 10 років зони вільної торгівлі для промислової продукції.

Європол (Європейська поліція)

Питання про створення Європейської поліції було вперше порушене на Європейській Раді в Люксембурзі 28-29 червня 1991 р. Тоді ж було прийнято план створення нового органу, який забезпечив би співпрацю поліцій країн-членів у сфері запобігання злочинам та боротьби із серйозними формами міжнародної організованої злочинності, зокрема тероризмом і торгівлею наркотиками. Конвенцію про створення Європолу було підписано в липні 1995 р.; вона набрала чинності 1 жовтня 1998 р.

Аби співпраця поліції, як визначено в Розділі VI Угоди про Європейський Союз, швидше набула практичної форми, в 1995 р. було створено тимчасове управління Європолу з боротьби з наркотиками. Першочерговим завданням цього управління стала боротьба з торгівлею наркотиками та пов'язаним з нею відмиванням грошей. Пізніше до кола його функціональних обов'язків увійшли також боротьба з контрабандою радіоактивних речовин і ядерного палива, з нелегальною імміграцією та контрабандою автомобілів, а також виявлення шляхів відмивання грошей від усіх цих видів кримінального бізнесу. Боротьба проти торгівлі людьми також увійшла до повноважень управління. Європол, який перебрав на себе обов'язки Європейського управління з боротьби з наркотиками, почав діяти 1 липня 1999 року і базується в Гаазі. Його повноваження поширюються також на боротьбу з тероризмом та підробкою грошей.

Згідно з Амстердамською угодою Європол виконує низку різних завдань: координація розслідувань, які проводять відповідні органи країн-членів, проведення спеціалізованих експертиз з метою сприяння країнам-членам у боротьбі з організованою злочинністю та налагодження контактів з прокурорами і слідчими, які спеціалізуються на боротьбі з організованою злочинністю.

Єврорегіони

прикордонні території кількох суміжних держав, що регулюються положеннями Мадридської конвенції про прикордонне співробітництво (1980). Мета створення єврорегіонів – зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини

тощо. Єврорегіони отримують певну фінансову допомогу ЄС, зокрема – через програму PHARE.

Єдиний Європейський Акт

Підписаний 17-28 лютого 1986 року в Люксембурзі та Гаазі. Внесені зміни і доповнення до основоположних Римських угод, які стосувались, головним чином, спільного ринку, співпраці країн-членів ЄС у сфері зовнішньої політики та інституційної реформи ЄС. Набув чинності 1 липня 1987 р.

Єдиний зовнішній тариф

Суттєва складова будь-якого митного союзу; вперше був запроваджений на початку 1960-х рр. як середній митний збір країн-членів.

Західноєвропейський Союз

Організація, створена у 1948 р. з метою співпраці у сфері оборони та безпеки. Вона включає 28 країн з чотирма різними статусами. Країни-члени, асоційовані члени, спостерігачі та асоційовані партнери. Країни ЄС мають статус країн-членів (крім Австрії, Данії, Фінляндії, Ірландії та Швеції, які мають статус спостерігачів).

В Угоді про Європейський Союз цій організації було надано статусу “невід’ємної складової процесу розбудови Союзу” при збереженні її інституційної автономії; на неї покладено завдання розробки рішень та реалізації заходів оборонного характеру.

В листопаді 2000 року на Раді міністрів безпеки Західноєвропейського Союзу було ухвалено рішення про поступове розформування цієї організації та передачу її повноважень відповідним структурам і агентствам ЄС.

Звіт “трьох мудрих”

доповідь про проблеми пристосування керівних органів Європейської спільноти до майбутнього утворення Євросоюзу, яку підготували на замовлення Європейської Ради 1978 року троє видатних політичних і господарських діячів – Баренд Бішейвель (колишній прем’єр Нідерландів), Едмунд Делл (колишній міністр торгівлі Великої Британії) та Робер Маржолен (колишній віцепрезидент Єврокомісії). Доповідь констатувала

гальмування інтеграційних процесів через господарську кризу 70-х років, яка виявила слабкість загальноєвропейських інституцій. Однак шляхи подолання кризи “мудреці” вбачали не лише в реформуванні інституцій, а й у зміцненні економічного співробітництва та терміновому запровадженні спільної фінансової політики ЄС.

Звіт Мак-Дугалла

Звіт 1997 р. про роль державних фінансів в *Економічному та монетарному (валютному) союзі*, у якому рекомендується підвищити частку державних витрат у сукупному національному продукті до 5-7%.

Звіт Спаака

Документ, підготовлений робочою групою, створеною за рішенням Мессінської Конференції 1955 р., який було покладено в основу створення Європейського Економічного Співтовариства.

Зелені книги

Документи Комісії, що складаються з метою стимулювати обговорення та розпочати процес консультацій на європейському рівні з конкретної тематики (такої як соціальна політика, єдина валюта, телекомунікації тощо). Результатом таких консультацій згодом може стати публікація так званих “Білих книг”, у яких висновки дебатів викладено у формі практичних пропозицій Комісії.

Ініціатива сприяння поширенню інформації з розвитку села та сільськогосподарських ринків

Ініціатива 1990 р. щодо інформаційних потоків у сільськогосподарські райони, розроблена в руслі спільної сільськогосподарської політики.

Ініціатива сприяння розвитку наук про море та морських технологій

Висунута в 1989 р. ініціатива щодо розвитку наук про море, поліпшення управління та захисту морського довкілля, а також розробки нових технологій видобутку корисних копалин з морських глибин.

ІНОГЕЙТ (INOGATE)

Програма INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe - міждержавне транспортування нафти та газу до Європи) була заснована під час проведення, під егідою Європейської Комісії, Конференції з питань міждержавної організації нафто- та газопроводів для країн Закавказзя, Центральної Азії, України та Молдови, яка відбувалась у Брюсселі з 20 по 24 листопада 1995 р. Учасниками проекту INOGATE програми Тасіс є 11 країн колишнього СРСР, Румунія та Болгарія. Спостерігачами виступають всі країни-члени ЄС, а також країни Центральної, Східної та Південної Європи, у тому числі Туреччина. Індикативний бюджет всієї програми за три роки становить близько 50 млн. Євро. Метою програми є сприяння енергетичній незалежності та безпеці країн-учасниць програми, а також забезпечення функціонування ефективних нафто та газотранспортних коридорів на території Європи. Механізмом врегулювання зазначених питань, а відтак заходом, спрямованим на прискорення досягнення основної мети проекту INOGATE, виступає розроблена фахівцями Європейської Комісії Рамкова угода про інституційні засади створення міждержавної нафтогазової транспортної системи. 17 лютого 1999 року в м.Брюссель відбулася Міжнародна Конференція за програмою INOGATE, в ході якої було парафоровано Рамкову угоду про інституційні засади створення міждержавної системи транспортування нафти і газу. За сприяння Єврокомісії 22 липня 1999 року в м.Києві проведено Міжнародну конференцію INOGATE, під час якої було підписано Рамкову угоду про інституційні засади створення міждержавної системи транспортування нафти і газу та заключну Декларацію.

Калейдоскоп 2000

Висунута в 1991 р. ініціатива щодо сприяння розвитку різнобічної художньої творчості, підготовки молодих художників та поширенню інформації про культурний спадок Європи.

Кваліфікована більшість

Кількість голосів, необхідних для прийняття відповідних рішень Радою ЄС. Рада міністрів складається з 15 міністрів – одному від кожної держави ЄС. Голоси країн-членів мають

вагові коефіцієнти відповідно до кількості населення цих країн, при цьому маленькі держави мають гарантоване мінімальне представництво. Граничне значення для кваліфікованої більшості встановлено на рівні 62 голосів з 87 (71%). Франція, Німеччина, Італія та Об'єднане Королівство мають по 10 “голосів”; Іспанія має 8 “голосів”; Бельгія, Греція, Нідерланди та Португалія – по 5 “голосів”; Австрія та Швеція – по 4 “голоси”; Данія, Ірландія та Фінляндія – по 3 “голоси”; Люксембург має 2 “голоса”.

Згідно з Амстердамською угодою Угоду про ЄС було доповнено Протоколом про діяльність інституцій. Він передбачає, що за рік до того, як кількість членів Європейського Союзу перевищить двадцять, буде скликано нову Міжурядову конференцію, яка вирішить інституційні проблеми, породжені розширенням ЄС, зокрема питання про вагові коефіцієнти голосів у Раді та про склад Комісії. Важливим заходом забезпечення ефективного функціонування інституцій в умовах розширення ЄС є розширення кола питань, які ухвалюються кваліфікованою більшістю голосів.

Згідно з ухваленою в грудні 2000 р. в Ніцці угоди, після розширення необхідна кваліфікована більшість складатиме 258 голосів з 345.

Держава ЄС	Вагомість голосу в Раді Міністрів	
	Зараз	З 1 січня 2005 року
Велика Британія	10	29
Італія	10	29
Німеччина	10	29
Франція	10	29
Іспанія	8	27
Бельгія	5	12
Греція	5	12
Нідерланди	5	13
Португалія	5	12
Австрія	4	10
Швеція	4	10
Данія	3	7
Ірландія	3	7
Фінляндія	3	7
Люксембург	2	4

Вагомість “голосів” майбутніх членів ЄС розподілена таким чином: Польща – 27, Румунія – 14, Чехія та Угорщина – по 12, Болгарія – 10, Словаччина та Литва – по 7, Латвія, Словенія, Естонія та Кіпр – по 4, Мальта – 3.

Квестори

П'ять депутатів Європейського Парламенту, які виконують особливі адміністративні та фінансові функції, безпосередньо пов'язані з депутатами парламенту.

Клуб (або група) "Крокодил"

Створена в 1980 р. група членів Європейського Парламенту, завданням якої було переконати Парламент у необхідності розробки плану радикального перегляду ЄС та формулювання стратегії політичного союзу.

Комітет “трьох мудрих”

Спеціальний орган, утворений в 1978 р. Європейською Радою з метою розгляду діяльності установ ЄС і розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності їхньої роботи. В 1979 р. Комітет склав Звіт про результати своєї діяльності (Див. *Звіт “трьох мудрих”*).

Комітет з економічних та соціальних питань

заснований згідно з Угодою про створення Європейського Економічного Співтовариства у 1957 р. для того, щоб представляти інтереси різних економічних та соціальних верств населення. Комітет складається з 222 членів, які поділяються на три категорії: працедавці, робітники та представники окремих видів діяльності (такі як фермери, різні професії, представники споживачів, науковців та вчителі, кооперативів, сім'я, рух на захист довкілля). Члени комітету призначаються на чотири роки за одностайним рішенням Ради, і цей термін може бути продовжений.

Консультації з Комітетом обов'язкові при підготовці законодавчих актів ЄС у сфері функціонування внутрішнього ринку, освіти, захисту прав споживачів, захисту довкілля, розвитку регіонів та вирішення соціальних питань. Крім того, Комітет може давати свої висновки і з власної ініціативи. Після того, як Амстердамська угода набула чинності, було розширено коло питань, з яких комітет надає консультації: це нова політика зайнятості, нове законодавство у соціальній сфері, державна система охорони здоров'я та рівні можливості

для всіх. За консультаціями до Комітету може звертатися і Європейський Парламент.

Для того, щоб Комітет міг і надалі відігравати свою роль в умовах розширення Європейського Союзу, Міжурядова Конференція має розглянути питання про склад та роль Комітету. Конференція, можливо, перегляне, розподіл місць між країнами-членами та соціально-економічні категорії, щоб комітет став більш представницьким органом громадянського суспільства.

Комітет постійних представників (Coreper)

Комітет об'єднує глав та членів постійних представництв кожної з країн-членів ЄС у Брюсселі. Виконує роль помічника Ради Міністрів: попередньо розглядає питання і веде переговори щодо порядку денного Ради Міністрів (пропозиції та проекти рішень готує Європейська Комісія). Офіційне існування цього комітету було визнане лише в Угоді про Європейський Союз.

Комітет постійних представників (Coreper, акронім від назви комітету французькою) відіграє центральну роль в системі ухвалення рішень Співтовариства. Він є водночас і форумом для діалогу (між самими представниками і між ними та національними урядами їх країн), і органом політичного контролю (керує роботою експертних груп і здійснює нагляд за їх діяльністю). Комітет фактично розділений на два:

- Coreper I, до складу якого входять заступники постійних представників, та
- Coreper II, який складається з глав постійних представництв.

Ефективність засідань Ради залежить від рівня роботи Комітету.

Комітет регіонів

Створений згідно з Угодою про Європейський Союз і розпочав свою діяльність у 1994 р. як консультативний форум представників регіональних та місцевих органів управління. До складу Комітету регіонів входять 222 представники місцевих та регіональних органів управління. Комітет призначається Радою терміном на чотири роки на підставі пропозицій країн-членів. Комітет надає консуль-

тації Раді або Комісії з питань, що стосуються місцевих та регіональних інтересів, таких як освіта, справи молоді, культура, охорона здоров'я, соціальна злагода та економічна стабільність.

Амстердамська угода розширила коло питань, з яких консультації комітету є обов'язковими: до них включено також охорону довкілля, Соціальний фонд, професійно-технічне навчання, міждержавне співробітництво і транспорт.

Комітет може готувати висновки з власної ініціативи і надавати консультації Європейському Парламенту.

Комітети та робочі групи

Комітети, завдання яких полягає у тому, щоби надавати допомогу установам ЄС, є учасниками всіх етапів законодавчого процесу. Перш ніж розробити нову законодавчу пропозицію, Комісія регулярно проводить консультації з комітетами експертів. Такі комітети, до складу яких входять представники громадянського суспільства, приватного сектора або національні державні експерти, забезпечують відкритість Комісії щодо проблем тих, кого законодавство торкається безпосередньо. Існує близько 60 консультативних комітетів, які охоплюють усі сектори; втім, близько половини з них опікуються проблемами сільськогосподарського господарства.

Організацію роботи Європейського Парламенту здійснюють численні постійні парламентські комітети.

Раді також допомагають комітети та робочі групи, які готують її рішення. Існування деяких комітетів передбачене в угодах (наприклад, Стаття 36 передбачає створення Комітету з юстиції та внутрішніх справ), інші комітети створюються тимчасово, такі як наприклад, Комітет з питань культури, який оцінює пропозиції щодо співпраці у сфері культури, готує питання для їх обговорення Радою і здійснює контроль за виконанням ухвалених рішень. До складу таких комітетів входять представники країн-членів і один член Комісії. Паралельно численні робочі групи ведуть підготовчу роботу для *Комітету постійних представників (Coreper)*.

Ухвалений текст законодавчого акту визначає загальні принципи, яких необхідно дотримуватися. Для застосування

цих принципів, можливо, потрібно розробити конкретні заходи їх реалізації. В такому разі в тексті передбачається необхідність створення в рамках Комісії комітету для ухвалення відповідних рішень. Такі комітети формуються з числа експертів від країн-членів; очолює комітет Комісія; комітети керуються загальними правилами, встановленими рішенням Ради у 1987 р. і відомими під назвою “Рішення про *“комітологію”*”. Загалом, таких комітетів існує близько 300: у сфері промисловості, соціального розвитку, сільського господарства, охорони довкілля, спільного ринку, досліджень та розвитку, захисту споживачів і безпеки продуктів харчування.

Комітологія

Згідно з Угодою про створення Європейської Спів-дружності нагляд за дотриманням законодавства на рівні Співдружності покладений на Європейську Комісію. Кожний законодавчий акт окреслює коло повноважень Комісії щодо його втілення та способи їх реалізації. Часто законодавчий акт містить також положення про те, що Комісії допомагає певний комітет відповідно до процедури обмеження повноважень Комісії з боку Ради, відомої під назвою *“комітологія”*.

До складу комітетів, які є форумом для обговорення, входять представники країн-членів; очолює комітети Комісія. Комітети дають можливість Комісії провести діалог з національними адміністраціями, перш ніж вживати ті чи інші заходи. Комісія забезпечує, що такі заходи відповідають, наскільки це можливо, ситуації в кожній з країн.

В основі процедур, що визначають взаємовідносини між Комісією та комітетами, лежать моделі, сформульовані у рішенні Ради (Рішення про *“комітологію”*). Перше рішення про *“комітологію”* було прийнято ще 13 липня 1987 р. Враховуючи внесені в Угоду про ЄС змін, зокрема, щодо нової ролі Парламенту (процедура спільного прийняття рішень), і, крім того, у відповідь на критику надто ускладненої та непрозорої системи Співтовариства, рішення 1987 р. було замінено новим від 28 червня 1999 р.

Згідно з новим рішенням передбачається, що Парламент стежитиме за реалізацією законодавчих актів, ухвалених із застосуванням процедури спільного прийняття рішення. В

таких випадках Парламент може висловити своє заперечення проти заходів його реалізації, запропонованих Комісією, або відповідно, Радою, що, на думку Парламенту, виходять за рамки повноважень, передбачених законодавством.

У рішенні чітко визначено критерії, які мають застосовуватися при виборі комітету, а також операційних процедур. Відповідно до своїх функцій комітети розподіляються на такі категорії:

- консультативні комітети: вони дають свої висновки Комісії, яка мусить врахувати їх якомога повніше. Така проста процедура застосовується здебільшого тоді, коли питання, що обговорюються, не пов'язані тісно з політикою;
- комітети з питань управління: якщо заходи, вжиті Комісією, не відповідають висновку комітету (ухваленому кваліфікованою більшістю), Комісія зобов'язана передати їх Раді, яка кваліфікованою більшістю голосів може ухвалити інше рішення. Ця процедура застосовується, зокрема, для заходів, пов'язаних зі спільною сільськогосподарською політикою, політикою у галузі риболовлі та щодо основних програм Співтовариства;
- регуляторні комітети: Комісія може ухвалити практичні заходи лише в тому випадку, якщо отримає схвалення кваліфікованої більшості країн-членів на засіданні комітету. За відсутності такої підтримки пропозиція щодо відповідного заходу відсилається назад до Ради, яка вирішує кваліфікованою більшістю голосів. Однак, якщо Рада не прийме рішення, то Комісія врешті-решт може ухвалити відповідні заходи за умови, якщо Рада ухвалить рішення про відсутність заперечень кваліфікованою більшістю голосів. Така процедура застосовується щодо заходів, пов'язаних із охороною здоров'я або безпекою людей, тварин чи рослин, а також заходів, що вносять зміни і доповнення до другорядних положень базових законодавчих актів.

Конвенція Яунде

Несиметрична торгова угода, підписана в 1963 р. ЄС та Асоціацією країн Африки та Мадагаскару, на зміну якій прийшла Конвенція Ломе.

Консерватори

група політичних партій різних країн Європи, яка вважається найстарішою. Найрозвиненіші консервативні партії діють у Великій Британії, Данії, Норвегії. У Центральній та Східній Європі також утворилося кілька партій консервативного спрямування. Консервативну групу в Європарламенті створено 1973 року. Консерватори відкидають ідею євро-федералізму, в економіці дотримуються ідей неолібералізму. Яскравим прикладом консервативної політики є діяльність британського уряду *М.Тетчер*: приватизація традиційно державних галузей, “залізна” політика щодо нерентабельної вугільної промисловості тощо.

Консультативний комітет Європейського об'єднання вугілля і сталі

Створений у 1951 р. як дорадчий орган, до складу якого входили представники виробників, працівників вугільних та сталеплавильних підприємств і споживачів.

Копенгагенські критерії

Див. Критерії вступу

Країни “шістки”

Перші шість країн-членів ЄС, які підписали Римську угоду – Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція.

Країни Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів

Група країн, що розвиваються, які підписали Конвенцію Ломе, згідно з якою більшість видів продукції цих країн дозволяється ввозити в країни ЄС на засадах невзаємності. Зараз до цієї групи входять 70 країн; вони також мають право на отримання грантів від Європейського фонду розвитку та позик Європейського інвестиційного банку.

Країни Вишеградської угоди

Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина. У лютому 1991 року президенти Польщі, Угорщини та Чехословаччини зустрілися в угорському місті Вишеград аби домовитися про співробітництво в процесі європейської інтеграції. Було оголошено, що країни “Вишеградського трикутника” ставлять за мету повну господарську, політичну й

юридичну інтеграцію до Європейського Союзу. Висловлено також намір увійти до спільної системи безпеки. На сьогодні усі ці держави (після розпаду Чехословаччини – Чеська Республіка та Словаччина) є кандидатами до ЄС.

Країни-кандидати

Економічна та політична стабільність Європи приваблює багато європейських країн, які мають право подати заяву про вступ до Європейського Союзу.

Країни, які подали заяви:

- Туреччина: заява надійшла 14 квітня 1987 р.;
- Кіпр: 3 липня 1990 р.;
- Мальта: 16 липня 1990 р.;
- Угорщина: 31 березня 1994 р.;
- Польща: 5 квітня 1994 р.;
- Румунія: 22 червня 1995 р.;
- Словаччина: 27 червня 1995 р.;
- Латвія: 13 жовтня 1995 р.;
- Естонія: 24 листопада 1995 р.;
- Литва: 8 грудня 1995 р.;
- Болгарія: 14 грудня 1995 р.;
- Чеська Республіка: 17 січня 1996 р.;
- Словенія: 10 червня 1996 р.

Ухвалений в листопаді 2000 р. звіт Європейської Комісії уточнив позиції країн-кандидатів стосовно двох економічних критеріїв – ринкової економіки та конкурентоспроможності:

- Мальта й Кіпр мають діючу ринкову економіку та здатні протистояти конкуренції в ЄС;
- Естонія, Угорщина та Польща мають життєздатну ринкову економіку, але повинні і її закріплювати, продовжуючи взятий темп реформ;
- Чехія та Словенія можуть вважатися країнами з діючою ринковою економікою і зможуть задовольнити другому критерію в найближчий термін, якщо завершать розпочаті реформи;
- Латвія, Литва та Словаччина можуть вважатися країнами з діючою ринковою економікою і зможуть задовольнити другому критерію в середній термін, якщо завершать розпочаті реформи;

- Болгарія ще не відповідає жодному з двох критеріїв, але досягла значних успіхів на шляху до їх виконання;
- Румунія надто повільно просувається до виконання вимог обох критеріїв;
- Туреччина має продовжувати розвиток ринкової економіки та підвищувати свою конкурентоспроможність.

Критерії вступу (Копенгагенські критерії)

У червні 1993 р. Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними вимог за трьома критеріями:

- політичного: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство закону, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- економічного: діюча ринкова економіка;
- “членського”: зобов’язання, що випливають з факту вступу до ЄС, зокрема, визнання принципів політичного, економічного та монетарного об’єднання.

Ці критерії вступу були підтверджені в грудні 1995 р. на засіданні Європейської Ради в Мадриді, де, крім того, підкреслювалася важливість перебудови адміністративних структур країни-заявника і створення умов для поступової гармонійної інтеграції в ЄС.

Однак ЄС лишає за собою право вирішувати питання про те, коли він буде готовий прийняти нових членів.

Критерії конвергенції (зближення)

Умови, виконання яких дає країнам-членам право вступу до Економічного та монетарного союзу, і які стосуються цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та відсоткових ставок.

Угода визначає п’ять критеріїв конвергенції, яким має відповідати кожна з країн-членів, перш ніж вона візьме участь у третьому етапі *Економічного та монетарного (валютного) союзу*. Комісія та *Європейський Центральний Банк* періодично готують звіти про стан виконання зазначених критеріїв. Це такі критерії:

- відношення державного дефіциту до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 3%;

- відношення державного боргу до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 60%;
- достатній рівень стабільності цін та сталість середніх темпів інфляції протягом одного року до проведення такого дослідження; причому цей рівень не повинен перевищувати більш ніж на півтора відсоткових пункти три кращих показники рівня стабільності цін країн-членів;
- довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати більш ніж на два відсоткових пункти три кращих показники стабільності цін країн-членів;
- протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу не повинно виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

Крім того, передбачається, що критерії конвергенції повинні забезпечити збалансованість економічного розвитку в економічному та монетарному союзі і не допускати виникнення анінайменшого напруження між країнами-членами. Слід також пам'ятати, що критеріїв, пов'язаних з державним дефіцитом та державним боргом слід дотримуватись і після початку третього етапу економічного та монетарного союзу (1 січня 1999 р.). З огляду на це на засіданні Європейської Ради у червні 1997 р. було прийнято пакт стабільності.

Куденгофе-Калергі Ріхард Ніколас, граф (1894-1972)

австрійський політик, науковець, публіцист. Творець "пан-європейського руху". За його концепцією, заради світового миру, слід утворити шість макро-держав: Пан-Європа, Пан-Америка, Сполучене Королівство, СРСР, Китай та Японія. 1920 року у Відні він уперше скликав Європейський Конгрес, потім подібні конгреси скликались у Берліні (1930), Базелі (1932), Відні (1935) та Нью-Йорку (1943). 1947 року в місті Гштад заснував Європейський парламентарний союз, проголосивши себе його головою. Протягом певного часу цей союз входив до Європейського Руху, почесним головою якого в 1952-56 рр. був граф Куденгофе-Калергі.

ЛІНГВА

Програма сприяння та розвитку вивчення мов країн-членів ЄС у школах.

Люксембурзький компроміс

Спосіб розв'язання кризи "порожнього крісла", що виникла в липні 1965 р., внаслідок демонстративної відмови Франції від свого місця в Раді. Люксембурзький компроміс, завдяки якому країни-члени отримали право накладати вето на пропозиції, які зачіпають головні національні інтереси, досягнуто в січні 1966 року.

Маастрихтська угода

Угода про утворення Європейського Союзу як подальшого кроку європейської інтеграції підписана в Маастрихті 7 лютого 1992 року. Передбачалося, зокрема: валютний союз до 1999 року, європейське громадянство, спільна зовнішня політика та політика безпеки, співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ. Набула чинності 1 листопада 1993 року.

Маастрихтський саміт

Зустріч Європейської Ради (1991), на якій було розглянуто звіти двох Міжурядових конференцій з політичного та економічного союзу і досягнуто домовленості щодо Угоди про Європейський Союз.

Мессінська конференція

Зустріч країн "шістки" в червні 1955 року, на якій було прийнято рішення про створення спільного ринку, а також поширення кооперації на атомну енергетику.

Міжурядова конференція

Цей термін означає переговори між урядами країн-членів з метою внесення змін та доповнень до Угод. Міжурядова конференція має особливо важливе значення для процесу європейської інтеграції, де зміни інституційної та юридичної структури завжди були результатом роботи Міжурядових конференцій (напр., Єдиний Європейський Акт або Угода про Європейський Союз).

В історії Європейського співтовариства було декілька конференцій, передостання з яких розпочалася 29 березня 1996 р. і завершилася під час проведення засідання Ради

Європи в Амстердамі 16-17 червня 1997 р., де було ухвалено проєкт Угоди, яка набрала чинності в усіх країнах-членах 1 травня 1999 р.

Оскільки Амстердамська угода не передбачає проведення усіх необхідних інституційних реформ, покликаних гарантувати ефективність роботи установ Союзу після його розширення, на саміті в Кельні (3-4 червня 1999 р.) Європейська Рада ухвалила рішення про скликання у 2000 р. нової Міжурядової конференції. Її завдання полягало в тому, щоб до кінця року досягти домовленості з питань, які не знайшли свого вирішення в Амстердамській угоді: розміри та склад Комісії, вагові коефіцієнти голосів у Раді, можливе розширення сфери застосування процедури ухвалення рішень кваліфікованою більшістю голосів у Раді, та інші інституційні питання в рамках реалізації Амстердамської угоди.

Політичну відповідальність за Міжурядову конференцію покладено на Раду міністрів із загальних питань. Підготовчу роботу виконує група, до складу якої входять по одному представнику від кожної країни-члена. Представник Комісії бере участь в усіх політичних та підготовчих засіданнях.

Існує механізм взаємодії між Європейським Парламентом та Міжурядовою конференцією у процесі її роботи: два наглядачі від Парламенту відвідують підготовчі засідання, а кожному засіданню Міжурядової конференції на рівні міністрів передує обговорення з Президентом Парламенту.

Країни-заявники повинні також бути в курсі дискусій, що точаться під час конференцій; їх також можуть запросити висловитися на засіданні Міжурядової конференції.

За практичну організацію засідань Міжурядової конференції відповідає Генеральний секретаріат Ради.

Міттеран, Франсуа Моріс Марі (1916-1996)

французький політик, двічі був Президентом Франції. Активний прихильник європейської інтеграції. Співавтор фран-ко-німецького зближення. На відміну від *Де Голля*, виступав за розвиток загальноєвропейських інституцій. Спільні пропозиції Ф.Міттерана та Г.Коля щодо форм подальшої інтеграції, висунуті 1990 року на сесії

Європейської Ради в Дубліні, стимулювали схвалення Маастріхтської угоди.

Молодь для Європи

Програма ЄС, започаткована 1988 року. Головним її змістом є молодіжні обміни між країнами-членами. Фінансування цієї програми постійно зростає, аби забезпечити щонайменше тижневе перебування молодого людини в іншій країні ЄС.

Моне, Жан (1888-1979)

французький політик, один з “батьків європейської інтеграції”. Інколи його називали “імператором Європи”. Під час I світової війни працював у Лондоні, налагоджуючи господарські контакти між союзниками. У 1920-тих роках – обраний заступником генерального секретаря Ліги Націй. Потім працював у Вашингтоні як дипломат, а під час війни – на британській державній службі. Після війни очолив Комісаріат планування Франції. Спільно з *Робертом Шуманом* ініціював утворення Європейського співтовариства вугілля й сталі, став першим головою правління спільноти (прообраз Єврокомісії). 1954 року утворив і очолив “Комітет за створення Сполучених Штатів Європи”, який діяв до 1975 року. У своїх “Мемуарах” стверджував, що задля інтеграції Європи мають сенс лише спільні інституції, а не звичайна міжнародна співпраця.

Монетарна політика

Є основою економічного та монетарного (валютного) союзу. Процедури ухвалення рішень варіюються залежно від теми, що розглядається:

- щодо питань, які стосуються монет в країнах-членах, застосовуються процедури співпраці після консультацій з *Європейським Центральним Банком*;
- при формулюванні керівних положень щодо політики обмінного курсу Рада ухвалює рішення кваліфікованою більшістю за рекомендацією Європейського Центрального Банку або Комісії, після консультації з ЄЦБ;
- щодо реалізації заходів, про які йдеться в Статуті Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ), а також

обмежень та умов, за яких ЄЦБ може стягувати штрафи, Рада приймає рішення кваліфікованою більшістю голосів за рекомендацією ЄЦБ і після консультацій з Європейським Парламентом та Комісією;

- технічні зміни до Статуту ЄСЦБ Рада приймає кваліфікованою більшістю голосів за рекомендацією ЄЦБ і після консультацій з Комісією та схвалення Європейського Парламенту;
- рішення з питань щодо обмінного курсу євро відносно валют країн, які не входять до Співтовариства, Рада ухвалює одностайним голосуванням за рекомендацією ЄЦБ або Комісії після консультацій з Європейським Парламентом.

Омбудсмен

Європейський Омбудсмен – особа, яку призначає Європейський Парламент щоразу після виборів до Європарламенту на термін дії Парламенту. Омбудсмен уповноважений приймати скарги від громадян Союзу, або фізичних чи юридичних осіб, резидентів країн-членів, про незадовільну діяльність установ або органів Співтовариства (за винятком Суду ЄС та Суду Першої Інстанції).

Якщо Омбудсмен виявляє випадок незадовільного управління, він звертається до установи, про яку йдеться, проводить розслідування, шукає спосіб вирішення проблеми і, якщо необхідно, надсилає проект рекомендації, на яку згадана установа упродовж трьох місяців повинна дати відповідь у формі докладного звіту.

Після закінчення кожного річного терміну перебування на посаді Омбудсмен надсилає до Європейського Парламенту звіт про свою роботу.

Офіційний журнал Європейських співтовариств

Містить докладну інформацію про всі законодавчі акти та законопроекти ЄС, а також інформацію, повідомлення та оголошення про контракти на виконання громадських робіт та здійснення поставок.

План Маншолта

Документ 1968 р., який поклав початок спільній сільсько-господарській політиці.

План Шумана

Висунута в 1950 р. пропозиція щодо об'єднання вугільних і сталеплавильних ресурсів в першу чергу Франції та Німеччини, а також інших європейських країн та створення Європейського співтовариства вугілля і сталі.

Подвійна більшість

В зв'язку з розширенням ЄС виникає потреба взяти заходів для утримання рівноваги у законодавчій владі між великими та малими, за населенням, державами. Процедура ухвалення рішення кваліфікованою більшістю передбачає, що вагомість голосу кожної держави-члена в Раді відображує частку населення цієї держави в Союзі, але маленькі держави мають гарантоване мінімальне представництво. Рішення вважається ухваленим, якщо за нього віддали голоси більшість держав-членів (зараз – не менше як 8), та лише в тому випадку, якщо ці голоси представляють більшість населення ЄС (зараз приблизно 70%). Така подвійна вимога до кваліфікованої більшості – більшість держав і більшість населення – дозволяє уникнути “надпредставництва” малих держав, якого дехто побоюється.

Політична програма Європейського Союзу

На засіданні Європейської Ради в Мадриді (15-16 грудня 1995 р.) було визначено програму Європейського Союзу до кінця XX століття, згідно з якою закладалися підвалини майбутньої Європи – великого співтовариства, у якому пануватимуть свобода, процвітання та стабільність. З практичної точки зору це означає:

- коригування Угоди про Європейський Союз;
- здійснення переходу до єдиної валюти згідно з погодженими графіком та умовами;
- підготовка та проведення переговорів щодо розширення ЄС;
- ухвалення фінансових перспектив на період після 31 грудня 1999 р.;
- формування нової європейської структури безпеки;
- активне продовження політики діалогу, співпраці та об'єднання зусиль, що вже впроваджується стосовно

до сусідніх з Союзом країн, зокрема, щодо Росії, України, Туреччини та країн Середземномор'я.

Політичний комітет

складається з керівників політичних підрозділів міністерств закордонних справ країн-членів ЄС. Комітет стежить за розвитком міжнародної ситуації у сферах, які охоплює спільна зовнішня політика та політика безпеки, і допомагає визначити напрямки цієї політики, надаючи Раді свої висновки. Крім того, комітет здійснює нагляд за реалізацією погодженої політики, не зазіхаючи на повноваження країни-президента та Комісії.

Порогова ціна

Мінімальна гарантована ціна, встановлена на зернові, молочну продукцію та цукор в рамках спільної сільськогосподарської політики.

Права людини

Закон Суду ЄС визнає принципи, викладені в Конвенції прав людини Ради Європи. Повагу до прав людини було підтверджено країнами-членами у преамбулі до *Єдиного Європейського Акту* 1986 р., а згодом включено до Угоди про ЄС.

Гарантію дотримання основоположних прав було далі зміцнено в Амстердамській угоді, яка розширила юрисдикцію Суду ЄС щодо порушення прав людини на дії інституцій Союзу. Водночас нові статті визначають заходи щодо країн-членів, які грубо і постійно порушують принципи, на яких засновано Союз.

Право на неприєднання

Надання країні, яка не бажає приєднатися до інших країн-членів у певній сфері співпраці Співтовариства, такого права. Це своєрідний спосіб уникнути безвихідної ситуації. Наприклад, Сполучене Королівство звернулося з проханням, щоб йому дозволили не брати участь у третьому етапі економічного та монетарного союзу; таке ж право було надано Данії стосовно економічного та монетарного союзу, оборони та Європейського громадянства.

Прапор Європи

В 1986 році Європейська Рада ухвалила прапор, який став емблемою Європейського Союзу. Синє поле з дванадцятьма золотими зірками в центрі, розміщеними по колу символізує союз народів Європи. Майорить над спорудами ЄС в Брюсселі, а також під час проведення національних та міжнародних зустрічей, у роботі яких беруть участь представники ЄС. Кількість зірок незмінна, число 12 символізує досконалість і єднання.

Президент Європейської Комісії

В Амстердамській угоді передбачається посилення ролі і посади Президента Європейської Комісії. Уряди країн-членів за спільною згодою визначають особу, яку вони хотіли б бачити на цій посаді, – вибір, який потім має ухвалити Європейський Парламент.

Потім уряди визначають осіб, яких вони мають намір призначити членами Комісії, за погодженням з новим Президентом. Президент визначає головні напрямки політики, яких Комісія дотримуватиметься у своїй діяльності. Він також визначає обов'язки членів Комісії та вирішує будь-які питання щодо перерозподілу цих обов'язків протягом терміну дії Комісії.

В декларації про організацію та функціонування Комісії, що додається до Угоди про ЄС, Міжурядова конференція рекомендувала, з метою забезпечення наступництва та послідовності, покласти відповідальність за зовнішні зв'язки на віце-президента (нині її поділено між кількома членами Комісії).

Президентство Союзу (зміна Президента)

Посаду Президента Союзу обіймають по черзі кожна з країн-членів терміном на шість місяців. Виконання функцій Президента – обов'язок кожної країни-члена і її доробок у забезпеченні належного функціонування установ Співтовариства. Нині країни-члени ЄС обіймають посаду Президента через кожні сім з половиною років.

Розклад Президентства:

- Бельгія — липень-грудень 2001 р.;
- Іспанія — січень-червень 2002 р.;

- Данія — липень-грудень 2002 р.;
- Греція — січень-червень 2003р.

Принцип субсидіарності

Один із основоположних принципів Європейського Союзу, запозичений з католицького канонічного права і спрямований на забезпечення такого механізму ухвалення рішень, який був би якомога ближчий до громадян, і який передбачав би постійну перевірку обґрунтованості дій Співтовариства з погляду можливостей, що існують на національному, регіональному та місцевому рівнях. Інакше кажучи, це принцип, згідно з яким будь-які заходи крім тих, що винятково належать до його компетенції, вживаються на рівні Союзу лише за умови, що вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівні. Цей принцип тісно пов'язаний з принципами відповідності та необхідності, які вимагають, щоб будь-який захід, здійснюваний Союзом, не виходив за рамки, необхідні для досягнення цілей Угоди.

На засіданні Європейської Ради в Единбурзі у грудні 1992 р. було визначено засади субсидіарності і закладено керівні положення щодо тлумачення Статті 5 (колишньої Статті 3b), яка містить цей принцип в Угоді про ЄС. Висновки засідання Ради були викладені в декларації, яка до цього часу лишається наріжним каменем принципу субсидіарності.

В рамках Міжурядової конференції, яка розпочалася в лютому 2000 р., Комітет регіонів звернувся з проханням доповнити принцип субсидіарності таким чином, щоби він офіційно визнавав роль місцевих та регіональних органів управління.

Щороку Європейська Комісія складає для Європейської Ради та Європейського Парламенту звіт під назвою "Вдосконалення процесу законотворення" ("Better lawmaking"), присвячений, головним чином, застосуванню принципу субсидіарності.

Програма 2000

Програма дій, представлена Комісією 15 липня 1997 р. у відповідь на запит Європейської Ради, засідання якої відбулося в Мадриді у грудні 1995 р. подати загальний доку-

мент про розширення ЄС, а також про реформування спільної політики та щодо обговорення майбутньої фінансової структури Союзу після 31 грудня 1999 р. У Програмі 2000 розглядаються всі проблеми, що постали перед ЄС на початку XXI століття. До Програми 2000 додаються висновки Комісії щодо країн, які подали заяви про вступ у члени ЄС.

Програма 2000 складається з трьох частин:

- у першій розглядаються питання внутрішнього механізму функціонування ЄС, зокрема реформа спільної сільськогосподарської політики та політики економічного єдності та соціальної згуртованості. У ній також містяться рекомендації щодо створення найкращих умов для вирішення завдання розширення ЄС і пропонується, у період 2000-06 рр., запровадити нову фінансову структуру;
- у другій частині викладено пропозиції щодо посилення стратегії відносно країн, які прагнуть вступити до ЄС. Вона включає два нові елементи: партнерство з країнами, які подали заяву про вступ до ЄС, і розширення їхньої участі у програмах Співтовариства та механізми застосування законодавчої бази Співтовариства;
- третя частина містить дослідження впливу розширення ЄС на політику Євросоюзу у різних сферах.

Ці першочергові завдання знайшли своє відображення приблизно у двадцяти законодавчих пропозиціях, висунутих Європейською Комісією у 1998 р. На засіданні Європейської Ради в Берліні було досягнуто загальнополітичної домовленості щодо прийняття у 1999 р. пакету законодавчих актів, і того ж року були ухвалені відповідні заходи щодо їх реалізації. Ці заходи на період 2000-2006 рр. охоплюють чотири тісно пов'язані між собою сфери:

- реформування спільної сільськогосподарської політики,
- реформування структурної політики,
- інструменти підготовки до розширення ЄС,
- фінансову структуру.

Програма ФАРЕ (Phare)

Програму було розпочато в 1989 р. після розвалу комуністичних режимів у країнах Центральної та Східної Європи. Вона покликана допомогти цим країнам відбудувати свою

економіку. Спершу програма торкалася лише Польщі та Угорщини, але поступово її було розширено, і наразі вона охоплює тринадцять країн Центральної та Східної Європи (Албанія, Боснія-Герцоговина, Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, колишня Югославська Республіка Македонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія).

За період з 1995 по 1999 рр. загальний обсяг фінансування в рамках програми досяг 6.7 млрд. євро і охоплює п'ятнадцять секторів, з яких п'ять – пріоритетні:

- інфраструктура (енергетика, транспорт, телекомунікації);
- розвиток приватного сектора та допомога бізнесу;
- освіта, підготовка кадрів та дослідження;
- захист довкілля та атомна безпека;
- реструктуризація сільського господарства.

Водночас програма є основним фінансовим інструментом стратегії підготовки десяти країн Центральної та Східної Європи до вступу в члени ЄС. З 1994 р. завдання програми адаптуються відповідно до першочергових завдань та нагальних потреб кожної з країн-учасниць програми.

Наразі оновлена програма FARE на період 2000-2006 рр. з бюджетом понад 10 млрд. євро має два конкретних першочергових завдання, а саме:

- інституційна розбудова;
- фінансові інвестиції.

Згідно з пропозиціями, висунутими Комісією в липні 1997 р. у “Програмі 2000”, програму було доповнено новими формами допомоги країнам, що прагнуть стати членами ЄС, а саме:

- структурні заходи, покликані підвищити рівень захисту довкілля та рівень розвитку транспортної інфраструктури *країн-кандидатів* відповідно до рівня Європейського Союзу (Ispra)
- допомога сільському господарству (Sapard).

Програма Авіценна

Прийнята в 1991 р. програма співпраці з країнами Загребської угоди у сфері науки, технологій та освіти.

Програма досліджень та розвитку у сфері передових телекомунікаційних технологій

Розпочата в 1987 р. велика програма розвитку та диверсифікації досліджень та створення технологічної бази ЄС у сфері телекомунікацій.

Програма досліджень у сфері біотехнологій з метою сприяння інноваціям, розвитку та зростанню в Європі

Прийнята в 1990 р. з метою виконання завдань Програми дій Biotechnology Action Program (BAP), а також з метою створення міжнародної системи обміну технологіями у промисловості та сільському господарстві.

Програма Леонардо да Вінчі

Започаткована 1995 року програма дій у галузі професійно-технічного навчання, покликана охопити всі здійснювані у цій сфері заходи в ЄС.

Програма обміну студентами університетів Європи

Розпочата 1990 р. програма надання фінансової допомоги у сфері освіти в університетах та обміну студентами у нових демократичних країнах Східної Європи.

Програма Співтовариства у галузі освіти та підготовки кадрів у сфері технологій

Започаткована у 1986 р., ця програма покликана сприяти співпраці та партнерству між підприємствами та університетами різних країн у підготовці студентів у сфері нових технологій, головним чином шляхом надання можливості отримати досвід роботи в іншій країні ЄС.

Програма технічної допомоги країнам СНД та Монголії (Тасіс)

Програма, розроблена Європейським Союзом для нових незалежних держав (колишніх республік Радянського Союзу крім країн Балтії) та Монголії з метою сприяння розвитку гармонійних та міцних економічних і політичних зв'язків між Європейським Союзом та цими країнами. Тасіс прямує до цієї мети шляхом надання субсидій для передачі know-how і підтримки процесу переходу до ринкової економіки та демократичного суспільства.

Тасіс щільно взаємодіє з країнами-партнерами і передає know-how, якими володіють різноманітні державні та приватні організації, в формі надання консультативної допомоги і здійснення професійної підготовки, а також шляхом створення правової та нормативної бази, міжнародних структур, пілотних (експериментальних) проєктів, налагодження партнерських стосунків, створення нових і реорганізації існуючих інститутів.

Крім того, Тасіс сприяє розвитку зв'язків і міцних стосунків між організаціями в країнах-партнерах та Європейським Союзом з метою поширення розуміння демократії та ринковоорієнтованої соціально-економічної системи.

Протокол

Додатковий елемент Угоди про ЄС, що забезпечує докладну інформацію про реалізацію вимог угоди, або таких вимог, які надто довгі для того, щоби включати їх у текст угоди.

Процедура спільного ухвалення рішень

була запроваджена Маастрихтською угодою. Вона наділяє Парламент повноваженнями ухвалювати документи спільно з Радою. На практиці ця процедура зміцнила законодавчі повноваження Парламенту у таких сферах: вільне пересування працівників, сфера послуг, спільний ринок, освіта (стимулюючі заходи), охорона здоров'я (стимулюючі заходи), політика споживання, трансєвропейські мережі (керівні положення), охорона довкілля (загальна програма дій), культура (стимулюючі заходи) та науково-дослідні роботи (загальна програма).

В Амстердамській угоді було спрощено процедуру спільного прийняття рішень, внаслідок чого вона стала більш швидкою, ефективнішою і прозорішою. Крім того, застосування процедури було розширено на нові сфери, такі як державна система охорони здоров'я та боротьба проти шахрайства, яке завдає шкоди фінансовим інтересам Європейського Співтовариства.

Оскільки вважається, що процедура спільного прийняття рішень доповнює процедуру голосування кваліфікованою більшістю, то Комісія висловлюється на користь поширення цієї процедури на законодавчі акти, які

ухвалюються кваліфікованою більшістю (Висновок Комісії щодо Міжурядової конференції, лютий 2000 р.).

Процес розгляду та співставлення законодавства

У травні 1995 р. у “Білих книгах”, де йшлося про підготовку країн Центральної та Східної Європи до інтеграції у спільний ринок Союзу, було визначено початковий перелік законодавчих актів Співтовариства, який має бути включений до національного законодавства країн, перш ніж вони приєднуються до Європейського Союзу. 30 березня 1998 р. було розпочато переговори про прийом країн-заявників, яких визначила Європейська Рада на своєму засіданні у Люксембурзі в грудні 1997 р. 3 квітня 1998 р. розпочався аналіз готовності країн прийняти законодавчий *доробок Співтовариства*.

Перший етап включає оцінку відповідності законодавства кожної з країн-заявників принципам Співтовариства. Цей процес розгляду та співставлення виконувався спільними зусиллями Комісії та кожної з країн-заявників і тривав принаймні до червня 1999 р. Для кожної з країн-заявників такий процес дає можливість визначити, які законодавчі інструменти слід скорегувати або замінити, аби країна змогла якомога швидше після приєднання до ЄС твердо дотримуватися законодавства Співтовариства. Бюро технічної допомоги, TAIEХ, відповідає за проведення дослідження законодавства Співтовариства (*доробок Співтовариства*) та заходів країн-заявників, які включають ці принципи.

Здійснення процесу розгляду та співставлення надзвичайно важливе, бо він слугує основою двосторонніх переговорів між Європейським Союзом та кожною з країн-заявників.

Рада Європейського Союзу

Рада Союзу (Рада, інколи – Рада Міністрів) – керівний орган Європейського Союзу. До її складу входять по одному міністру від кожної з п'ятнадцяти країн-членів ЄС. В залежності від питань порядку денного збираються міністри закордонних справ, сільського господарства, промисловості, транспорту тощо – всього близько 25

різних типів засідань Ради. Попри те, що склад Ради Міністрів змінюється, Рада є єдиною інституцією. Головує в Раді відповідний міністр від країни, яка виконує наразі обов'язки Президента Ради ЄС. Підготовку рішень Ради здійснює *Комітет постійних представників* країн-членів за допомогою робочих груп, сформованих з числа державних офіційних осіб країн-членів. Організацію роботи Ради виконує Генеральний секретаріат Ради. Після того, як *Амстердамська угода* набрала чинності, Генеральний секретар діє як найвищий представник спільної зовнішньої політики та політики безпеки Союзу. Йому допомагає заступник Генерального секретаря, якого призначають одностайним рішенням Ради; він відповідає за роботу Генерального секретаріату.

Регулювання

Найрегламентованіша форма законодавства, докладні інструкції, що застосовуються в усьому ЄС і обов'язкові до виконання для країн-членів ЄС.

Римська угода

Ухвалений 25 березня 1957 року в Римі документ про створення *Європейського Економічного Співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії*, а також про підписання найважливіших установчих угод. Договори підписали *країни "шістки"* - Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція. Набула чинності 1 січня 1958 року.

Розширення ЄС

Спершу цей термін означав чотири послідовні хвилі нових держав-членів, що вступили до Співтовариства. До шести країн-засновниць – Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Люксембургу та Нідерландів – наразі приєдналися ще дев'ять країн:

- 1973: Данія, Ірландія та Об'єднане Королівство;
- 1981: Греція;
- 1986: Португалія та Іспанія;
- 1995: Австрія, Фінляндія та Швеція.

Із збільшенням кількості країн, що подали заяви про вступ у члени ЄС до 13 (з яких 12 вже розпочали переговори з ЄС), поняття розширення набуло особливого значення.

Поширеним є переконання, що система, створена Римською угодою, не може функціонувати ефективно за умов, коли до складу Союзу входитимуть 25-30 країн. Будь-які спроби розширення в рамках нинішньої системи можуть погіршити чітке функціонування установ та механізми розробки стратегій Співтовариства. Для того, щоби розширення не завдало шкоди європейській інтеграції, будь-який подальший вступ нових країн має супроводжуватися реформуванням інституцій та політики Союзу у різних сферах.

Див. *країни-заявники*.

Свобода пересування

Основоположне завдання ЄС щодо людей, товарів, послуг та капіталу, закріплене в Угоді про Європейський Союз.

Складові ("стовпи" або підвалини) ЄС

Коли йдеться про засади Співтовариства, часто згадують три складові ("стовпи") Угоди про ЄС, а саме:

- Європейські співтовариства (зокрема *Європейське співтовариство вугілля та сталі* і *Європейське співтовариство з атомної енергії*). Включає широке коло напрямків діяльності, визначених в Угодах про ЄС (перший "стовп"): спільна сільськогосподарська політика, митний союз та спільний ринок, співпраця в галузі імміграційної політики, охорона здоров'я, освіта і культура тощо;
- спільна зовнішня політика та політика безпеки, передбачені в Розділі V Угоди про ЄС (другий "стовп");
- співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ, що передбачено у Розділі VI Угоди про ЄС (третій "стовп").

Згідно з Амстердамською угодою деякі напрямки, що раніше входили до третьої складової, віднесено до першої.

Соціальний демпінг

Процес переміщення виробництв з районів з високою заробітною платою у райони, де вона низька.

Спаак, Поль-Анрі (1899-1972)

Бельгійський політик, співтворець НАТО та ЄЕС. З 1938 по 1957 р. — міністр закордонних справ, міністр фінансів, прем'єр-міністр Бельгії. В 1946 р.— голова першої сесії Генеральної Асамблеї ООН. 1957-1961 — генеральний секретар НАТО. 1961-1966 — знову міністр закордонних справ та віце-прем'єр Бельгії.

Спільна зовнішня політика та політика безпеки

Одна з двох складових міжурядових відносин Європейського Союзу, сформульована і визначена у Розділі V Угоди про ЄС. Її завдання – забезпечення захисту спільних цінностей, інтересів та безпеки ЄС, захист миру та зміцнення міжнародної безпеки, сприяння міжнародній співпраці та розвиток демократії, верховенство закону та прав людини. Вона прийшла на зміну співпраці країн-членів ЄС у сфері зовнішньої політики і передбачає формування основних рис оборонної політики, яка з часом, можливо, призведе до спільної стратегії оборони. Завдання цієї другої складової (“стовпа”) ЄС викладені у Статті 11 і мають бути досягнуті шляхом конкретних юридичних інструментів (спільних дій, єдиної позиції), що приймаються одностайним голосуванням на засіданні Ради. З набранням чинності Амстердамською угодою Союз отримав у своє розпорядження також новий інструмент – спільну стратегію, про яку йдеться у новій Статті 12.

Спільна оборонна політика

Спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу включає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом призведе до спільної оборони. З питань оборони Європейський Союз звернувся до *Західноєвропейського Союзу* з проханням розробити і запровадити рішення та заходи, які мають оборонне значення (Стаття 17 Угоди про ЄС).

Спільна оборонна політика є одним з елементів політики безпеки у широкому розумінні цього слова. Її завдання – зменшити ризики, що загрожують спільним цінностям і основним інтересам Союзу та його членів, а також сприяти збереженню і зміцненню миру згідно зі Статутом

ООН, прийнятим у Гельсінкі Заключним Актом, Вашингтонською угодою (НАТО) та зміненою Брюссельською угодою (Західноєвропейський Союз).

Спільна позиція

у контексті спільної зовнішньої політики та політики безпеки призначена для посилення систематичності співпраці та поліпшення її координації. Від країн-членів вимагається дотримуватися позицій, одноставно прийнятих на засіданнях Ради.

Спільна сільськогосподарська політика

є виключною прерогативою ЄС. Згідно зі Статтею 33 Угоди про ЄС (колишня Стаття 39) завдання цієї політики – забезпечити прийнятні ціни для європейського споживача та справедливі доходи для фермерів, зокрема шляхом створення організації спільного ринку сільгосппродукції та застосування принципу єдиних цін, фінансової солідарності та переваги Співтовариству. Її основною складовою є система гарантованих цін та система інтервенційних заходів (там, де спостерігається надлишок продуктів харчування), керівництво якими здійснює *Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві*, який захищає доходи сільгосппідприємств.

Спільна сільськогосподарська політика є однією з найважливіших стратегій Союзу (видатки на сільське господарство сягають майже 45% бюджету Співтовариства). Політика визначається *кваліфікованою більшістю* голосів Ради після консультацій у Європейському Парламенті. Системи ціноутворення та інтервенційних заходів поглинають значну частку доходів ЄС, утримуючи ціни на продукти харчування на набагато вищому рівні, ніж того потребує ринок, і створюючи величезні запаси надлишкової продукції.

З самого початку ця політика у дуже короткий час забезпечила можливість самодостатності Співтовариства. Спершу включала три основні компоненти: спільний ринок сільгосппродукції з однаковими цінами; спільні зовнішні тарифи на імпорт сільгосппродукції та однакові фінансові зобов'язання. Однак вона вимагала дедалі більших витрат, оскільки європейські ціни були надто

високі порівняно з цінами на світовому ринку. Вперше обмеження на використання коштів для реалізації цієї стратегії були запроваджені в 1984 р., потім їхню дію було продовжено в 1988 р. і ще раз у 1992 р. Низка проведених у 1992 р. реформ дозволила виправити ситуацію завдяки зниженню гарантованих фермерських цін з виплатою компенсаційних винагород за матеріально-технічні ресурси, а також завдяки запровадженню низки обмежувальних заходів.

З огляду на розширення ЄС у 1999 р. було ухвалено новий пакет реформ на період 2000-2006 рр. Згідно з *Програмою 2000*, яку Комісія запропонувала в липні 1997 р., передбачається внесення подальших змін і особливо підкреслюється важливість гарантувати безпеку продуктів харчування, захист довкілля та стабільність сільського господарства. Крім того, передбачається підвищити конкурентоспроможність сільгосппродукції Співтовариства, спростити законодавство у сфері сільського господарства та шляхи його впровадження, а також зміцнення позиції ЄС на переговорах зі Світовою організацією торгівлі (Раунд переговорів "на межі тисячоліть") і, нарешті, стабілізація видатків на сільське господарство.

У цьому напрямку вже здійснено зміни в організації спільного ринку вина, зернових, яловичини та молока. Запропоноване скорочення інтервенційних цін компенсується збільшенням допомоги фермерам та дієвою інтегрованою стратегією розвитку села.

Спільна стратегія

це новий інструмент, запроваджений у рамках *спільної зовнішньої політики та політики безпеки* в Амстердамській угоді.

Відповідно до нової Статті 13 Угоди про ЄС Європейська Рада визначає принципи і загальні напрямки спільної зовнішньої політики та політики безпеки і ухвалює рішення щодо спільних стратегій, які має запроваджувати Союз у сферах, де країни-члени мають важливі спільні інтереси. Іншими словами, спільна стратегія визначає завдання, відповідні терміни їх виконання та ресурси, необхідні Союзу та країнам-членам для їх втілення. Реалізацію спільних стратегій здійснює Рада, зокрема шляхом

ухвалення спільних дій та спільної позиції. Рада може рекомендувати спільні стратегії Європейській Раді.

Спільна торговельна політика

Співтовариство має виняткові повноваження в сфері спільної торговельної політики (Стаття 133 Угоди про ЄС, колишня Стаття 113). На виконання цієї політики країни-члени Співтовариства утворили митний союз зі спільними принципами, щодо зміни тарифних ставок, укладення тарифних та торговельних угод з третіми країнами, імпоротної та експортної політики тощо. Рішення ухвалюються кваліфікованою більшістю голосів Ради.

Згідно з Амстердамською угодою було внесено зміни до Статті 113, які дозволяють Раді одностайним голосуванням розширювати сферу дії спільної торговельної політики на міжнародні переговори та угоди про надання послуг і про інтелектуальну власність. Щоб уникнути блокування цього положення внаслідок вступу до ЄС нових країн, Комісія запропонувала Міжурядовій конференції, яка розпочала свою роботу у лютому 2000 р., розширити повноваження спільної торговельної політики на відповідні угоди.

Спільна транспортна політика

Завдання спільної транспортної політики – визначати єдині правила, які мають застосовуватися щодо міжнародного транспорту, який прямує на територію країн-членів або з їх території чи перетинає територію однієї або декількох таких країн (Статті 70-80 Угоди про ЄС). Ця політика також визначає умови, за яких перевізники-нерезиденти можуть діяти в країнах-членах ЄС; і, нарешті, вона передбачає заходи щодо підвищення безпеки на транспорті.

“Спільний ринок”

Європейське Економічне Співтовариство

Страсбург

місто у Франції, на р.Рейн, столиця Ельзасу. 1949 було обране як місце перебування Ради Європи. У Страсбурзі побудовано Палац Європи, який слугує штаб-квартирою цієї організації й місцем роботи її сесій. З 1958 року в Страсбурзі регулярно засідає також *Європейський Парламент* (крім того, місцем засідань Європарламенту є також Брюссель). У Страсбурзі містяться Європейський трибунал з прав людини, а також бюро Омбудсмена ЄС (з 1997).

Структурні фонди та Фонд згуртованості

є частиною структурної політики Співтовариства, покликаної зменшити розрив у розвитку між різними регіонами, а також між країнами-членами Європейського Союзу і цим сприяти економічній та соціальній згуртованості.

У період з 1994 по 1999 рр. з бюджету Співтовариства на структурні заходи було виділено приблизно 208 млрд. євро, тобто близько 35% його сукупного обсягу. 90% цієї суми були спрямовані в регіони і 10% – для чотирьох “країн згуртованості”. На 2000-2006 рр. передбачено зростання фінансування кошфондів до 213 млрд. євро (з них 195 млрд. євро для Структурних фондів та 18 млрд. євро для Фонду згуртованості).

Для регіонів Європейський Союз має чотири фінансових інструменти:

- *Європейський соціальний фонд*, створення якого передбачене в Римській угоді;
- *Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві*, започаткований у 1962-64 рр.;
- *Європейський фонд регіонального розвитку*, заснований у 1975 р.;
- Фінансовий механізм спрямування розвитку риболовлі, створений у 1993 р.

З 1994 по 1999 рр. сім програм та тринадцять ініціатив отримали допомогу зі Структурного фонду.

З метою підвищення ефективності діяльності Співтовариства у період з 2000 по 2006 рр. в оприлюдненій в липні 1997 р. *Програмі 2000* було запропоновано реформувати структурну політику. Ця реформа передбачає збільшення

концентрації допомоги та спрощення механізму її надання шляхом скорочення кількості завдань до трьох:

- розвиток та структурна перебудова регіонів, які відстають у своєму розвитку, і тих, де ВВП на душу населення менший ніж 75% відповідного середнього значення по Європейському Союзу (завдання 1: на це виділяється 70% Структурних фондів);
- економічний та соціальний розвиток територій, де спостерігаються структурні труднощі (завдання 2: сюди включаються області, де є проблеми економічної диверсифікації, тобто території, які переживають економічні зрушення, де є занедбані сільські райони, місцевості, у стані кризи, розвиток яких залежить від риболовлі, та міські райони, де спостерігаються труднощі розвитку);
- розвиток людських ресурсів поза межами регіонів, які підпадають під критерії завдання 1 (завдання 3: сюди можуть бути включені всі заходи, передбачені в рамках нового розділу стосовно зайнятості в Амстердамській угоді та в Європейській стратегії зайнятості населення).

Кількість ініціатив Співтовариства було скорочено до чотирьох:

- *Interreg*, мета якої – стимулювати співпрацю між регіонами різних країн, що мають спільний кордон, міжнаціональну та міжрегіональну співпрацю;
- *Leader*, яка покликана стимулювати розвиток села шляхом реалізації ініціатив місцевих груп дії;
- *Equal*, яка передбачає розробку нових практичних форм боротьби проти будь-якої дискримінації та нерівності щодо доступу до ринку праці;
- *Urban*, яка сприяє економічному та соціальному відродженню міст та приміських зон, що переживають кризу.

Економічний та монетарний союз також підкреслює існування серйозної економічної та соціальної неоднорідності між країнами-членами Європейського Союзу. В 1993 р. з метою зміцнення структурної політики було створено Фонд згуртованості. Він призначений для тих країн, де ВВП на душу населення складає менш ніж 90% від середнього значення по Співтовариству, тобто для Греції, Іспанії, Ірландії та Португалії. Завдання Фонду згуртованості полягає у тому, щоби забезпечувати фінансування

екологічних проєктів та проєктів розвитку транспортної інфраструктури.

Субсидіарність (підпорядкованість)

див. принцип субсидіарності

Суд Аудиторів

складається з п'ятнадцяти членів, що призначаються терміном на шість років одностайним рішенням Ради після консультацій з *Європейським Парламентом*.

Суд Аудиторів здійснює аудит надходжень та видатків Союзу з метою забезпечення їхньої законності та правильності, а також забезпечує надійність фінансового менеджменту. Суд Аудиторів було засновано в 1977 р.; статусу повноправної інституції ЄС він набув в Угоді про ЄС.

Згідно з Амстердамською угодою Суд Аудиторів має також повноваження доповідати про будь-які порушення у діяльності Європейського Парламенту та Ради, а коло його аудиторських повноважень охоплює також кошти Співтовариства, управління якими здійснюють зовнішні органи та *Європейський Інвестиційний Банк*.

З метою забезпечення ефективності роботи Суду Аудиторів після розширення ЄС в рамках Міжурядової конференції, що розпочалася в лютому 2000 р., передбачається провести перегляд правил формування Суду Аудиторів та порядку його діяльності. Комісія закликала скоротити кількість членів Суду Аудиторів до дванадцяти, причому призначення на посади суддів пропонується здійснювати за ротаційною схемою і без можливості продовження терміну повноважень.

Суд Європейських Співтовариств

утворюють п'ятнадцять суддів, яким допомагають дев'ять генеральних адвокатів, призначених на шість років за загальною згодою країн-членів. Суд має дві головні функції: перевірка відповідності законодавчих інструментів установ Співтовариства та країн-членів угодам ЄС та надання, на прохання національного суду, тлумачень або інформації щодо положень законодавчих актів Співтовариства.

Суд ЄС відповідає за забезпечення відповідності діяльності ЄС положенням угод ЄС. В його юрисдикцію не входить за-

стосування та тлумачення власне національних законів за винятком тих випадків, коли вони вступають у конфлікт із законодавством ЄС. У межах своєї компетенції це найвищий суд, і його рішення не можуть бути оскаржені, але його юрисдикція не поширюється на міжурядові засади ("складові") Європейського Союзу. Угода про Європейський Союз надала йому повноваження вживати примусових заходів до членів ЄС, які не виконують його рішень.

Суд Першої Інстанції

Суду ЄС допомагає *Суд Першої Інстанції*, створений згідно з положеннями Єдиного Європейського Акту у 1989 р. Він має спеціальні повноваження щодо розгляду адміністративних суперечок в установах ЄС та спірних питань, що виникають у зв'язку з виконанням правил Співтовариства щодо конкуренції. В Угоді про Європейський Союз його компетенцію було розширено. За певних обставин апеляції щодо вердиктів Суду Першої Інстанції можуть подаватися до Суду ЄС.

Тетчер, Маргарет

колишній (1979-1990) прем'єр-міністр Великої Британії, лідер Консервативної партії (1975-1990). Відома як "залізна леді". Вела безкомпромісну політику щодо нерентабельних галузей британської промисловості. Неприхильно ставилася до наднаціональних європейських інституцій (Єврокомісії, Європарламенту). На засіданні Європейської Ради у Страсбурзі в 1989 році відмовилася підписувати Соціальну хартію, яку підписали всі інші держави-члени Європейського Співтовариства.

Тісніше співробітництво

З метою сприяння зміцненню співробітництва між країнами Європейського Союзу, які прагнуть розширювати інтеграцію більше, ніж це передбачено в угодах (наприклад, у соціальній сфері, у напрямку скасування контролю на кордонах тощо), було запроваджено різні механізми (напр., Угоду про соціальну політику, *Шенгенську угоду* тощо). Це зроблено з метою надати країнам-членам ЄС, які мають бажання здійснювати зміни різними темпами або вирішувати завдання, що стоять поза

інституційними рамками Європейського Союзу, таку можливість.

Завдання більш тісного співробітництва полягає у тому, щоб обмеженій кількості країн-членів ЄС, які прагнуть і спроможні рухатися вперед на шляху поглиблення європейської інтеграції, дати можливість подальшого поступу у цьому напрямку в рамках єдиної інституційної бази Союзу.

Більш тісне співробітництво має відповідати низці умов, зокрема:

- охоплювати сферу, яка не входить до виняткової компетенції Співтовариства;
- бути спрямоване на подальше виконання завдань Союзу;
- поважати принципи угод Союзу;
- застосовуватися лише у крайньому випадку;
- охоплювати більшість країн-членів.

Тісніше співробітництво у тій чи іншій сфері в рамках Угоди про ЄС ухвалює Рада кваліфікованою більшістю голосів на пропозицію Комісії і після консультацій з Європейським Парламентом.

Транс'європейські мережі

Поняття, введене в Угоді про Європейський Союз, яке зобов'язує ЄС мати енергетичні, телекомунікаційні та транспортні мережі з метою поліпшення однорідності.

Транснаціональні партії в Європі

політичні об'єднання, що виходять за межі окремих держав, і є наслідком розвитку загальноєвропейського парламентаризму. Маастрихтська угода містить положення про "партії, що діють на загальноєвропейському рівні, і є важливим чинником інтеграції, формування європейської свідомості". За кількістю мандатів у Європарламенті найголовнішими з них є: Фракція європейських соціалістів (має 20 партій-членів та кілька асоційованих партій), Європейська народна партія (яка відокремилася 1976 р. з об'єднання християнсько-демократичних партій, що існувало з 1965 року) – єдина, яка дозволяє не лише колективне, а й індивідуальне членство; Європейська ліберальна демократична рефор-містська партія (виникла

1993 року на базі Федерації європейських ліберальних партій, нараховує 32 партії-члени); Європейська федерація партій зелених (утворена 28 партіями на конференції в фінському місті Масала 1993 року). Можна згадати також про кілька політичних об'єднань – “Вільна європейська спілка” (регіоналісти), “Союз заради Європи”, “Радикальна група” тощо.

Трійка

Історично до складу Трійки входить країна, що наразі обіймає посаду Президента Ради ЄС, країна, яка перебувала на цій посаді попередні шість місяців та країна, яка обійматиме цю посаду наступні шість місяців. Сучасний склад Трійки дещо змінений згідно з Амстердамською угодою. Нині вона складається з представника країни-президента, представника країни – наступного президента, а також Генерального секретаря Ради, як найвищого Представника ЄС у справах спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Угода про ЄЕС

Див. *Римська угода*

Угода про ЄС

Див. *Маастрихтська угода*

Угода про партнерство

В рамках укладених в 1998 р. Європейським Союзом з кожною з країн-заявників (крім Кіпру) угод про партнерство здійснюється координація надання допомоги з боку Європейського Союзу країнам Центральної та Східної Європи і для кожного сектора визначаються пріоритети щодо пристосування до законодавства Співтовариства. Успіхи країни-заявника у виконанні цих першочергових завдань визначають обсяг фінансової допомоги з боку Співтовариства.

Після цього кожна з країн-заявників розробляє детальну програму практичної реалізації переходу на засади ЄС, бере зобов'язання дотримуватись встановленого графіка і визначає необхідні людські і фінансові ресурси. До цієї програми вносяться зміни при розгляді її в Комісії та у

відповідній країні. Крім того, спільно визначаються першочергові завдання у сфері економіки.

Існує три фінансових інструменти, що сприятимуть реформам у країнах Центральної та Східної Європи в рамках угод про партнерство, починаючи з 2000 р.:

- фонд надання допомоги для розвитку сільського господарства у період підготовки до вступу в ЄС;
- фонд надання допомоги для структурних змін у період підготовки до вступу в ЄС;
- програма PHARE.

Уніоністи

частина учасників Європейського Конгресу в Гаазі (1948), які протиставилися так званим “федералістам” й запропонували “унійну” концепцію європейської інтеграції. Вони виступали проти утворення наднаціонального Європарламенту, за створення Ради міністрів європейських держав як дорадчого органу. Всіма оборонними питаннями мало відати НАТО, а економічними – ЄЕС (відоме також як “Спільний ринок”). До “уніоністів” належали, зокрема, Ернест Бевін та Клемент Етлі.

Урочиста декларація про Європейський Союз

Положення, прийняте в 1983 р. Європейською Радою, у якому розглядаються масштаби реалізації потенціалу установ ЄС та можливостей щодо подальшої координації їхньої діяльності, а також знову висловлюється бажання щодо подальшого поступу на шляху до політичного союзу.

Установчі угоди

Угоди, які визначають принципи функціонування Європейської спільноти на різних етапах інтеграції – *Римська угода* 1957 року, *Єдиний Європейський Акт* 1986 року та *Маастріхтська угода* 1992 року.

Фонд згуртованості

див. *Структурні фонди та фонд згуртованості*

Хартія фундаментальних прав

ухвалена в грудні 2000 року на саміті в Ніцці. Містить всі демократичні права та свободи людини, зокрема право на цілісність особи, яке передбачає “заборону репродуктив-

ного планування людських істот” та генетичної практики, спрямованої на їх селекцію.

Християнські демократи (демохристияни)

група центристських та правочентристських партій у кількох країнах повоєнної Європи, ідейно пов'язаних із християнською церквою. Найвідоміші з цих партій – ХДС у Німеччині, її складова частина – баварський ХСС, італійська ХДП, грецька “Нова Демократія”, ірландська партія “Фіне Гал”. У Європарламенті демохристияни створили “фракцію народних партій”. До демохристиян належали такі “батьки” європейської інтеграції, як Р.Шуман, К.Аденауер, А. де Гаспері.

Ціни втручання (інтервенційні ціни)

Гарантовані фіксовані ціни на сільгосппродукцію відповідно до спільної сільськогосподарської політики.

Черчілл Сер Уїнстон Леонард Спенсер (1874-1965)

британський політик, один з піонерів європейської інтеграції. Багато разів входив до урядів, двічі був прем'єр-міністром Великої Британії. Нобелівська премія з літератури (1953). Виступаючи 1946 р. в Цюриху, закликав утворити Сполучені Штати Європи за зразком США. Головував на Європейському Конгресі в Гаазі, який заклав формальні підвалини процесу євроінтеграції.

Чотири елементи спільного ринку

сформульовані в Римській угоді 1957 р.: вільний рух осіб, капіталу, товарів та послуг.

Шенгенська угода (і конвенція)

За угодою, підписаною в Шенгені 14 червня 1985 р., Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург та Нідерланди погодилися поступово усувати контроль на кордонах між ними і запроваджувати свободу пересування для всіх осіб, які є громадянами країн-членів ЄС, що підписали цю угоду, інших країн-членів та третіх країн.

19 червня 1990 р. ті ж п'ять країн підписали Шенгенську Конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. Шенгенська Конвенція доповнює відповідні внутрішні заходи і підлягає ратифікації в національних парламентах. Відтоді до числа

країн, що підписали Конвенцію, приєдналися Італія (1990), Іспанія і Португалія (1991), Греція (1992), Австрія (1995), Швеція, Фінляндія і Данія (1996); Конвенцію підписали також Ісландія та Норвегія.

Угода і Конвенція, разом з деклараціями та рішеннями, прийнятими Шенгенською виконавчою радою, утворюють сукупність документів, відомих під назвою Шенгенський доробок. Коли готувався проект Амстердамської угоди, було вирішено включити цей доробок до Угоди, бо він пов'язаний з одним із головних завдань спільного ринку, а саме свободою пересування фізичних осіб.

Юридичне включення Шенгена в Європейський Союз було доповнене інтеграцією інституцій. Рада перейняла на себе обов'язки і повноваження Шенгенського виконавчого комітету, а Генеральний секретаріат Ради – обов'язки та повноваження Шенгенського секретаріату.

18 травня 1999 р. було підписано угоду між Європейським Союзом та Ісландією і Норвегією, країнами, які не входять до Співтовариства, але підписали Шенгенську угоду. Згідно з цією угодою зазначені країни взяли на себе зобов'язання щодо реалізації та розвитку Шенгенського доробку, у ній також визначено, яким саме чином ці країни братимуть участь у реалізації принципів вільного пересування в Європейському Союзі.

Шлюзова ціна

Застосовується до яєць, свинини та м'яса птиці. Імпорт до ЄС цих продуктів підлягає стягненню мита, з метою підвищення ціни на них до рівня шлюзової ціни.

Шуман Роберт (1886-1963)

Нескінченний переділ Європи безпосередньо відбився на долі цієї видатної людини. Шуман народився 1886 року в Лотарингії (в люксембурзькій частині) на франко-німецько-люксембурзькому кордоні, який неодноразово зсувався в той чи інший бік внаслідок війн і конфліктів. Громадянин Німеччини до Першої світової війни (під час війни був залучений до роботи в німецькій адміністрації як юрист), після війни він формально стає французом внаслідок повернення Лотарингії з Ельзасом до складу Франції. Заарештований німцями під час Другої світової

війни, Шуман — депутат від реанексованого фашистами департаменту Мозель — втікає і вимушений переховуватись. Після війни Роберт Шуман успішно продовжує політичну кар'єру у Франції: був міністром фінансів, прем'єр-міністром і міністром закордонних справ країни. 1958 року обраний Президентом Європейської асамблеї, яка пізніше стала Європейським парламентом. З 1955 по 1961 роки очолював Міжнародний європейський рух.